SOYUT

AYLIK EDEBİYAT DERGİSİ

SALÂH BİRSEL
OKTAY RIFAT
ORHAN DURU
CEYHUN ATUF KANSU
TOMRİS UYAR
METİN ELOĞLU
ATİLLÂ ÖZKIRIMLI
HALİL İBRAHİM BAHAR
OĞUZ DEMİRALP
MEHMET SÖNMEZ
REFİK DURBAŞ
EVİN İLYASOĞLU
GÜRKAN AYLAN
ŞİİR ERKÖK
TURGAY GÖNENÇ
GABRİEL GARCİA MARGUEZ
BERTAN ONARAN
NİYAZİ ÖZSAN
TUNCER UÇAROL

91

MAYIS 1976 / 10 LİRA

SOYUT

AYLIK EDEBİYAT DERGİSİ

SAYI 91
MAYIS 1976

Sahibi ve sorumlu yönetmeni :
Halil İbrahim Bahar

Yönetim yeri :
Ankara hanı 4/44, Ankara caddesi - İstanbul
Havale ve yazışma :
Halil İ. Bahar
Mithatpaşa caddesi 19/3
Beyazıt-İstanbul

Sayısı 10, altı aylığı 50, yıllığı 100 lira
yabancı ülkelere 180 lira

Dizgi :
Met/Er matbaası, tel: 28 28 90
Baskı :
Ze basımevi

SO
YUT

SAYI: 91 / MAYIS 1976

altın ülke

salâh birsel

Romain Rolland, 22 eylül 1914 cumartesi günü, Birinci Dünya Savaşı ile ilgili olarak günlüğüne şunları yazar:

— Vahşilere ve sadistlere özgü davranışlar, kol-bacak kesmeler, yalnız öldürmekten değil, acı çektirmekten de kıvanç duymalar... Üç yüzyıldan beri Batılılar arasındaki savaşlarda böylesine bir yırtıcılık görülmemiştir. Bizim ırkımıza ne oldu? On ya da yirmi yıldır ortalarda dolaşan bu korkunç içgüdüyü kim uyandırdı? Sanırım sömürge savaşları bunları zaten yeterince sergilemişti.

Rolland'ın bu sözleri insan öfkesinin, insan hıncının nereye kadar uzandığını açıkça gösterir. Fransız yazarı bu düşüncesini «Kargaşanın Üstünde» adlı yazısında da işler. Yazıda Avrupa'nın yalanı yok gençleri övülmekte, Birinci Dünya Savaşını çıkaranlar ise yerin dibine geçirilmektedir. Ayrıca uygar bir Avrupa'dan yana olanlar da birleşmeye çağırılmaktadır.

Ne var, yazı Aisne Savaşının en pörtlek döneminde ve Reims Katedralinin Almanlarca bombalanmasının Fransızlarda çokca coşku uyandırdığı günlerde yayınlandığı için Rolland'a içerleyenlerin sayısı pek kabarık olur. Kaldı ki, Avrupalı toplumculardan çoğu, insansal değerlere yönelik olduklarını ortaya koyacaklarına, hemcinslerini öldürmek için sabırsızlanmaktadırlar. Alman toplumcuları Alman İmparatorluğunun yakıp yıkma siyasasına arka çıktıklarını açıklamışlardır. Fransız toplumcularından Vaillant ise Almanların üzerine seve seve yürüyeceklerini ilân eder.

Toplumcu yazarlar da böyledir. Onlar da siyasacıların dümen

suyundan gider. Fransız toplumcu yazarlarından Louis Gillet, Rolland'a yazdığı bir mektupta şunları söyleyecektir:

— Bir kez daha Almancılık bulutunu, dünyanın üstüne çöken o bayağılık örtüsünü yerinden oynatalım. Bu adamlar, belki de iyiden iyiye aşağılanmaktan hoşlanıyorlardır. Bugünkü günde, onların isteğini yerine getirecek kadar güçlü olabilecek miyiz? Metz'in kurtulduğunu, bayrağımızın Strasbourg semalarında dalgalandığını görebilecek miyiz?

Almanya'da Gerhart Hauptmann ise köylülerin, prenslerin, kentsoyluların, toplumcuların ve bilginlerin tam bir bilinç içinde özgürlük ve insanın yücelmesi yolunda savaştıklarını ileri sürer. Bunlara kısa zamanda bilim adamları da katılır. Bergson 8 ağustosta Tinsel Bilimsel Akademisinde şöyle bağırır:

— Almanya ile girişilen savaş, uygarlığın barbarlığa karşı savaşıdır. Bunu herkes seziyor. Ama bunu dile getirmeye bizim Akademinin özel bir hakkı var. Çokluk ruhbilimsel, tinsel ve toplumsal sorunları incelemeye kendini adamış olan Akademimiz, Almanların yontulmamışlığı ile ikiyüzlülüğünün, bütün gerçekleri ve haklılığı ayaklar altına alışının, ilkelliğe dönüşten başka bir şey olmadığına işaret etmeyi bir görev sayar.

Alman tarihçisi Karl Lamprecht ise yapılmakta olan savaşın, Almanların doğu barbarlığına karşı giriştikleri son savaş olduğunu duyurur.

Evet her ulus barbarlığın imiğine sarılmak vede özgürlüğü egemen kılmak amacını gütmektedir. Yalnız Batı ülkelerinde boy atan bu barbarlığın adı Doğu Barbarlığıdır. Denilebilir ki, XVI. yüzyılda Amerika yerlilerini kendi *pueblo*'larında, kendi evlerinde öldürmeye koşan Batılıların sopaladıkları barbarlık da Doğu Barbarlığıdır.

Bizcesi, Tanrı onların usunu parlatsın, her Avrupalının yüreğinde bir Atilla, bir Türk karmaşası yatar. Bu karmaşa, bu aşağılık duygusu, onları başka ulusları küçümsemeye, kendilerini de büyükten büyük görmeye götürür. Romain Rolland bile herkese insanlık dersi verdikten sonra Sudanlıları, Japonları, Faslıları, Kazakları, Senegallileri, Hintlileri, Sihleri barbar sayar. Türklere de aynı yaftayı yapıştıracaktır ama bunu pek göze alamaz. Ne ki, Balkan Savaşında birtakım soluk kesici öyküler işitildiğine değinmekten de geri kalmaz.

Christophe Colomb ile Hernan Cortez'in yaşamöykülerini yazmış olan ve İspanyol *conquistador*'larının (fatihlerinin) Kızılderilileri öldürmelerini haklı göstermeye çalışan İspanyol yazarı Salvador de Madariaga da Türklerle Araplara uygarlık dışı uluslar gözüyle

bakar. Ama Madariaga'nın kitaplarını biraz dikkatlice okuycak olursanız orada İspanyolları aşağılık duygusuna götüren şeyin yıllarca Türklerin yada Arapların kalyonlarında tutsak kalmaktan doğduğunu sezinlersiniz.

Gelgelelim, Yeni Çağın eşiğindeki Kızılderililer daha yamyamlık denizlerinde yüzmektedirler Meksiko şehrini ikinci kez kuşatan Hernan Cortez'in adamlarına yerliler şöyle bağıracaktır:

— Kısa zamanda topunuzu midelerimize indireceğiz.

Yerliler insan kanı içmeye de büyük değer gösterirler.

Bir konuğa gösterilecek en büyük saygının da ona taze insan kanı sunmak olduğu kanısındadırlar. Kokotlanlıların başbuğu Olintetl, İspanyolların kendi şehirlerine yaklaşmakta olduğunu işitince onlara taze kan peşkeş etmek için hemen 50 kişiyi bıçaklatmıştır.

Ne dersiniz, belki de yerlilerin yıldızlarını karartan, işlerini bozan Batılıların yamyam olmayışlarıdır. Azteklerin *Uei Tlatoani*'si (imparatoru) Montezuma İspanyolların insan eti yemediğini öğrenince çok üzülmüştür.

Doğrusu şu ki, Azteklerin, Mayaların ülkesinde insan yaşamına pek kulak asılmaz. Bir Aztek imparatoru, bir defasında yirmi bin kişiyi toptan kurban etmiştir. Bunların öldürülüş biçimi de kuduz itlere göredir. Rahiplerden ikisi kurban edilecek kişinin —bunların çoğu tutsaktır— ayaklarına, ikisi kollarına yapışıyor, biri de boğazına geçirdiği kayışla başı arkaya çekiyordur. Bir altıncı rahip ise yanartaştan yapılmış bir bıçakla kurbanın göğsünü bir solukta yarıyor ve faşşş ki faşşş, daha pıtpıtları durmamış olan yüreği koparıp ölüm Tanrısına sunuyordur. Sonra da ölüler, tapınağın merdivenlerinden aşağıya, avluya salıveriliyordur. Orada da *kuakuakuiltin* adı verilen birtakım ihtiyarcıklar —bunlar Agatha Christie'nin ihtiyarcıkları değildir— onların derisini yüzüyor ve bifteklik, pirzolalık, haşlamalık olmak üzere parçalara ayırıyorlardır. Parçaların en iyisi imparatorun sofrasına gönderiliyor, geri kalan da onları dilimleyen ihtiyarcığın oluyordur.

İşin güzelliği, Meksikalılar kimi zaman kurban edilmeye kendiliklerinden koşarlar. Ama gönüllüler bir yıl önceden saptanır. Üstelik de erkek yakışıkları ve delikanlılar arasından seçilir. Bunların son yıllarını büyük mutluluklar içinde geçirmelerine de çok dikkat edilir. Çalgı çalmak, dans etmek, şarkı söylemek öğretilir onlara.

Gönüllülerin sekiz de nedimesi vardır. Tümü de iki dirhem bir

çekirdektir. Sokakta herkes onlara selâm verir. Kurban adayları da, Tanrı *Tetzkatlipüka*'nın canlı bir görüntüsü imişler gibi kasılırlar. Bunlar saçlarını da uzatırlar. Ama *Tokskatl* bayramından yirmi gün önce de keserler. Bundan sonraki günler özel olarak yetiştirilmiş dört güzel kızla geçer. Kızlar adaylara cinsel sevinin en yüksek voltajlı titreşimlerini ikram ederler.

Bayram günü, kurban günüdür. Görevliler delikanlıyı alıp tapınağa götürür. Tapınağın merdivenlerini çıkarken delikanlı, bir yıl içinde çaldığı flavtaları birer birer kırıp atmaya başlar. Sonuncusunu da kırdığı vakit en üst basamağa gelmiş olur.

Masal değildir bunlar. İspanyollar Kokotlan şehrine girdiği vakit, bir *pueblo*'da yüz bin insan kurukafası göreceklerdir.

Şükür ki şükür Avrupalılar yamyam değildir.

Onlar sadece kendilerinden başkalarının doğal bir ölümle ölmesine katlanamazlar. XVI. yüzyılın ilk yarısında Aztek uygarlığını unufak eden Hernan Cortez, bir kez, üç bin silâhsız Meksikalıyı kılıçtan geçirirken gözünü bile kırpmamıştır.

Kitaplar, Cortez'in bu serüvene sadece 450 adam, 13 at, yedi de topla kalkıştığını yazar. Meksika ordusu ise milyonlarla iş görmektedir. Ama İspanyolların toplarla arkebüzleri Azteklerin aklını başından almıştır. O güne değin atlı asker görmemiş olan yerliler, at üzerinde, ellerinde ölüm saçan arkebüzlerle İspanyolları görünce atla biniciyi tek yaratık sanacak kadar ıspanaklaşmışlar ve tabana kuvvet kaçmışlardır.

Her şey o öldürme yeteneğini artıran tozla olmuştur.

Delifişeğin, ateştuzunun, gökfişeğinin, patlangacın gücü, korku bilmez Aztekleri bile yıldırmıştır.

Raslantısı yoktur bu işin. Christophe Colomb bile günlüğünde 50 silâhlı adamla bütün Kızılderilileri boyunduruk altına alabileceğini, onlara istediğini yaptırabileceğini yazmıştır.

Montezuma da baruta karşı elinden bir şey gelmiyeceğini hemen anlamış ve Mexico'ya, öteki adıyle Temistitan'a, daha öteki adıyla Tenochtitlan'a, daha daha öteki adıyla Culua'ya doğru yürüyen Hernan Cortez'i altın ve gümüş armağanlarla durdurmak istemiştir. Bunun da bir sonuç vermediğini, tersine Soluk Yüzlülerin hırsını bütün bütüne ayağa kaldırdığını sezince memleketin dört bir bucağından yaka paça getirttiği ruh çağırıcılarla büyü uzmanlarının hünerlerine sığınmıştır. Ama yaban hayvanı kişiliğine bürünen sihir-

bazların da, yılan ve akrep biçimine giren karabilimcilerin de, özellikle baldır yiyen büyücülerin de çabaları yerde kalır.

Montezuma adamakıllı karaya oturmuştur.

Bir defasında Hernan Cortez'e başının ağrıdığı haberini uçurarak, bununla onu, başkente girmek düşüncesinden döndürebileceğini sanmıştır. Bir başka kez de Mexico'da bir sürü aslan, kaplan, timsah bulunduğunu ilân ederek İspanyolların gözünü korkutmaya yeltenmiştir.

Ne var, Montezuma bu uykusuz gözlerle görülen düşe kapılmak için Cortez'i de beklememiştir. Ondan on yıl önce Meksika sahillerinde ilk İspanyolları gördüğü vakit iyisinden yüreği ağzına gelmiştir.

Eski Meksika takvimine göre Başak Demetinin sekizinci, Evlerin de dördüncü yılıdır bu. Yani 1509 yılı. O günden sonra olaylar da Montezuma'nın korkusunu büyütmek için sözbirliği etmişe benzer. Savaş Tanrısı *Uitzilopochtli* adına yükseltilmiş olan *Ku* tapınağı ateş almış, yangını söndürmek için dökülen sular —bunlar herhalde petrol olmalı— onun daha kudurganlaşmasına yol açmıştır.

Bir kez de, kocaman ve çağşaklı kıvılcımlar saçan bir kuyrukluyıldız, güpegündüz vıııyyyyy, doğudan batıya doğru geçip gitmiştir. Tek bir yaprağın kımıldamadığı bir günde ise Mexico gölünde, bütününden kara saçlı bir fırtına kopmuş, taa gökyüzüne el atan dalgalar kıyıdaki bir sürü evi yerle bir etmiştir. Bu tuhaf olayların en cakalısı ise tepesinde ayna bulunan bir kartalın gelip Mexico düzüne konmasıdır. Kuşu yakalayan köylü onu doğruca imparatora götürmüş, sigortası zaten atmış olan Montezuma da kartalın tepesindeki aynaya bakar bakmaz, orada gökyüzü yıldızlarını görmüş, vede gazal yaprağı gibi titremeye başlamıştır.

Durun hele, bundan daha garip olaylar da vardır. Kimi köylüler de gökyüzünden gelen birtakım sesler işitmiştir. Bunlar ordan oraya inildeyerek koşuşan bir kadının sesidir. Kadın «Çocuklarım sonumuz yaklaştı» diye ifildemektedir. İşitilen sözlerden biri de şudur:

— Çocuklarım ben sizi nasıl saklayayım?

Korkusunu nereye koyacağını bilemiyen Montezuma daha sonraki günlerde yurttaşlarının geceleri uykularında gördükleri düşlere de bel bağlamağa başlar. Rahipleri, ihtiyarları, kadınları ve dostlarını —bir imparatora da ancak bunlar arka çıkar— çağırır, onlara Meksikalıların gördüğü her türlü düşü kendisine iletmelerini buyurur. Bunun üzerine bütün kötü belirtili düşler Saraya akmaya baş-

lar. Montezuma bu gibi düş görenleri hemen öldürtmek uyanıklığını gösterir ama, sonradan bütün yurttaşlarını, özellikle de hafiyelerini yitirmemek için bundan vazgeçer.

Uzun lâfın kısası, Meksika imparatoru bütün testileri kırdıktan sonra sarayının kapısını İspanyollara açar. Hani saray da peri padişahlarının saraylarını çatlatacak bir güzelliktedir. 20 kapısı, üç avlusu ve süslü bir havuzu vardır. Odalarının sayısı yüzü aşkındır. İçinde at koşturtacak kadar büyük olan salonlar da gırladır. Hamamların sayısı ise odalarınkine eşittir. Duvarlar kızıl damarlı siyah ve beyaz taştan yapılmıştır. Kimi duvarlar ise akik, kızıl somaki, mermer ya da Süleymantaşındandır. Tavanlar çam, sedir ve palmiye ağaçlarındandır. Hepsinin üzerinde de hayvan kabartmaları vardır. Buna karşılık tek bir çivi yoktur ki, bu İspanyolların usunu durdurtmuştur.

Odalar halılarla döşelidir. Halılara duvarlarda da raslanır. Buralar ayrıca kuş tüyleri ve tavşan kılları ile süslüdür. Gelin görün ki, sarayda hiçbir karyola yada yatak bulamazsınız. Herkes kurutaşta üzerine serilmiş hasırlarda uyur.

Harem odaları ise soylu ve ahım şahım kadınlarla pıtraktır. Montezuma sofraya oturduğu vakit ayparçası dört kız kendisine yiyecek ve içecek taşır. Sofranın üstü de bin bir çeşit yemekle donanmıştır. Topu da sıcak tutulur. İmparator da istediğini yer, istemediğine burun kıvırır. Bir özelliği de, İngiltere Kralı VIII. Henry gibi sofrasına kimseyi oturtmamasıdır. Yalnız sayıları elliyi bulan soytarılarının yemek sırasında kendisine şaklabanlıklar yapmasına ses çıkarmaz. Yemekten sonra da onlara birer fincan kakao sunar. Ama sunmadan önce her fincandan bir yudum içmeyi de savsaklamaz.

Sarayda oturulacak her yer altındandır. İskemlelerdeki işçilik ise insanlara parmak ısırtır. Montezuma'nın cephaneliği de en usta işi silâhlarla doludur. Kuşhanelerinde ise yüzlerce çeşit kuş beslenir. Kimisi et, kimisi balık, kimisi de akdarı yer bunların. Sarayın bahçesindeki yırtıcı hayvanların sayısı ise bilinmez. Bunlar pufla aslanhanelerde yatırılır ve adamakallı çatıpuma edilir. Yırtıcı hayvanlar bir «Korku Müzesi»nde de görev alır. Ama burada yerden bitme cüceler de vardır. Montezuma buraya coşkusunu ve kandökücülüğünü tazelemek için gelir.

Bahçede binlerce çiçek, bodur ağaç ve az raslanır birkiler yaldır yıldırdır. Kaçamak mutluluklar yaşamaya elverişli gizli köşeler adım başınadır. Bahçelere ve meyve ağaçlarına bakan bahçıvanların sayısı

da çok kabarıktır. Bahçıvanlardan başka duvarcılar, dülgerler, kuyumcular, kuştüycüleri, dokumacılar da vardır. İmparatorun kendi oyuncuları, kendi cambazları, kendi terzileri, kendi ressamları, kendi yontucuları da eksik değildir. Montezuma da bütün bu zenginliklere karşı koyabilmek için günde dört kez giysi değiştirir. Benral Diaz onu şöyle anlatacaktır:

— Ölçülü ve uzun mu uzun bir boyu vardır. Öyle yağ tulumu filân değildir. Teninin rengi koyu sayılmaz. Ama yine de bir Kızılderili rengidir bu. Saçları siyahtır, kulaklarını ancak örter. Hiç tarak yüzü görmemiş olan sakalı süpürge gibidir. Yüzü uzuncadır ve —her imparator böyledir— gülücüklere açıktır. Gözleri ışıl ışıldır ve yine her imparator gibi, kucak kucak sevecenlik dağıtır.

O yıllarda Cortez'in döktüğü kan Francisco Pizarro'yu da imrendirir. O da, yaşına bakmadan, Avrupa uygarlığını Yeni Kastilya adını vereceği Peru'ya taşımaya kalkar. Gençliğinde domuz çobanlığı yapmış olan Pizarro da ikiyüzlünün tekidir. Panama'dan yola çıkarken Meryem Ana heykelinin ayaklarına bir pabuç bırakacak vede hönkür hönkür ağlayacaktır. Pabuç, taşı toprağı altın olduğu söylenen Peru'da girişeceği yağmanın ücretidir. Gözyaşları da ilerde öldüreceği İnkalar ve Kızılderililer içindir.

Nedir, Cortez'in, Pizarro'nun yanına daha yüzlerce *conquistador*'un adını da katabilirsiniz. Ama Darien, daha sonra da Nicaragua valiliklerinde bulunan Pedrarias'ın yaptıkları yanında bunlarınki hiç kalır. Pedrarias 1514'den 1530'a değin, on altı yıl içinde iki milyon Kızılderiliyi öldürtmüş yada tutsak etmiştir. Valinin yardımcısı Teğmen Juan de Ayora ise Kızılderilileri uyurken öldürmekle ün salmıştır. Yeterince altın vermeyenleri ateş üzerinde diri diri kızartır, ya da üstlerine kızgın katran döker. Bunları yapmamışsa köpeklere parçalattıracaktır.

Doğrusunda, Avrupalıların Kızılderililere uyguladıkları kırımın hesabı tutulmamıştır. Hispaniola adasındaki —bugünkü adı Haiti— Kızılderililerin sayısı 1494 yılında 300 bin ise, beş yıl sonra 200 bine iner. 1508 yılında ise bu sayı 60 bin olacaktır. 1548 yılında da 500 Kızılderili ya kalmış, ya kalmamıştır.

Bu alınyazısını tüm Kızılderililer paylaşır. Siular, Navaholar, Kiovalar, Hunkpapalar, Modoklar, Arapaholar, Ponkalar, Uteler, Delikburunlular ve daha yüzlerce Kızılderili oymağı, çimenlerin köklerine değin altın arayan insanların ölüm aşını yiyerek, ya bütün bütüne ortadan silinmişler, yada mostralık olarak kalmışlardır. Sizi ye-

re baktıracağım ama söyleyeyim, 1763 yılında Pennsylvania'daki Konestoga Kızılderililerin sayısı sadece yirmidir. Soluk Yüzlüler bu 20 kişinin bile yaşamasını çok gördüklerinden 14 aralıkta onların o küçücük köylerine saldırırlar. Bereket, o sırada köyde altı yerliden başkası yoktur. Beyazlar hemen onların işlerini bitirirler. Sonra da kafalarının derilerini yüzüp —Meksika Hükümeti derilere büyük paralar ödemektedir— barakalarını ateşe verirler. Yaşlı ve yatalak Şebaes de öldürülenler arasındadır. Yatağında kuşbaşı edilmiştir.

İş, bununla da bitmez. Lancaster kasabasının yüksek görevlileri bu tüyler ürpertici cinayetten arda kalan 14 Konestoga'lıyı kurtarmak için onları daha yeni yaptırdıkları hapis damına yerleştirirler. İki hafta sonra, elli kişiden meydana gelen bir çete —bu, gerçekten bir çetedir— orada son Konestoga'lıları da basıp öldürür.

1864 yılını süsleyen bir başka insan kırımı da Şeyenlerle ilgilidir. Bu, Geyiklerin Kızıştığı Ay geçip de Ağaçların Öldüğü Ay takvimde yerini alırken sahnelenir. Yani 27 kasımda. Baş rolde Denver'deki Anglikan örgütünün bir üyesi olan yedek albaylardan J.M. Chivington vardır. Albayın 600 kişilik Kolorado Birliği, Lyon Kalesinden kimi birlikleri ayartıp Kızılderililere baskın verir. Şeyenler 500 kişi var, yoktur. Üçte ikisi de kadın ve çocuktur.

Geçmiş yıllarda Amerikan subayları Şeyenlerin Başkanı Kara Kazan'a şöyle demişlerdir:

— Birleşik Devletler bayrağı, başının üstünde dalgalandığı süre, Beyaz Askerler sana ateş açmaz.

Bu sözü kafasına iyice çakmış olan Kara Kazan askerlerin kampa doğru geldiklerini görünce hemen uzun bir direğin ucuna büyük bir Amerikan bayrağı asmış, ayrıca da beyaz bir «teslim bayrağı» çekmiştir. Vay benim köse sakalım, askerler salt Kızılderilileri yoketmek için yetiştirilmişlerdir. Onlarla barış yapmak söz konusu değildir. Kolorado Valisi John Evans bunu açıklamaktan bile çekinmemiştir:

— Peki ama barış imzalarsak, ben Üçüncü Kolorado Birliğini ne yaparım? Yukardakiler benim gereksiz işlere para harcadığımı düşünmezler mi?

Pek çok cenk olunur. Ama bu tek yanlı bir cenktir. 105 kadın ve çocuk, 28 de erkek delik deşik edilir. Öldürülmeyenler, kaçmasını becerenlerdir. Beyazların dostu diye anılan ve askerlerin önüne çıkıp İngilizce —evet İngilizce— «Durun, durun!» diye bağıran 75 yaşındaki Beyaz Antilop da güneşin ve rüzgârın buruş buruş ettiği yü-

züyle ölenlerin saflarını sıklaştırır. Erlerden biri onun husyelerini kesip alır. Tütün kesesi yapacaktır.

Ertesi gün olay yerini dolaşan bir teğmen şunları anlatır:

— Kafa derisi yüzülmemiş tek bir kadın, erkek yada çocuk ölüsüne raslamadım. Çoğunun bedenleri en korkunç işkencelere uğratılmıştı. Topunun da cinsel organları kesilmişti.

Bir binbaşının tanıklığı ise şöyledir:

— Üç yaşlarında kadar bir çocuk gördüm. Çırılçıplaktı. Kumun üzerinde badi badi kaçmaya çalışıyordu. Biri, ona seksen metre yaklaştıktan sonra ateş etti. Vuramadı. Bir başkası seyirtip: «Çekil ordan gebeş. Sana nasıl vurulacağını göstereyim» dedi. O da vuramadı. Bir üçüncüsü aynı sözleri yineledikten sonra tüfeğini doğrulttu ve pat. Çocuk cansız olarak yere düştü.

1871 yılında Arizona'da Grant Kampı dolaylarında öldürülen Apaşların sayısı ise 144'tür. Kızılotların Boyattığı Ayda, yani nisan ortalarında işlenen bu cinayet de kadınları ve çocukları hedef alır. Çoğu da sabah uykularında öldürülür. Yaralanıp kaçamıyanların kafaları dipçik yada taşla ezilmiştir.

1854 yılında, Güçlü Soğuk Ayının (ocak ayı) yirmi sekizinde Nason oymağından kimi Kızılderililer de Oregon'da Kokil ırmağının ağzında hurdahaş edilmişlerdir. Suç nedeni: Oymak Başkanı, Mavi Ceketlilerin (Kuzey Amerikalıların) çağrısına uyarak ayaklarına gitmemiştir.

Kayalık Dağlar'da beş yıl kalmış olan Yüzbaşı Bonneville de anılarında şunları anlatır:

— Bir gün birtakım avcılar Ogden Irmağını geçmeye hazırlanırken karşı kıyıda Şoşoki Kızılderililerini gördüler. Üstlerine saldırıp hemen yirmi beşini öldürdüler. Yaralanmamış olanlar hem kaçıyor hem de yalvarıyorlardı. Avcılar onları da atlarla kovaladılar ve yaban hayvanlarını avlarken yaptıkları gibi boyunlarına kement atıp yere yuvarladılar. Ölünceye değin de sürüklediler.

Bunların öldürülme nedeni ise daha sadedir: Avcılar onların suratlarından hoşlanmamışlardır.

Bu insan kırımlarını say say bitiremezsiniz.

Ama bunların en güzeli 1779 yılında Gnadenhutten'de oturan Kızılderililere uygulanan kıyımdır. Çünkü bu kez öldürülmek için seçilenler Hristiyan dinini kabul etmiş olan yerlilerdir. Olay, Karın Çadırlara Dolduğu Ayda (ocak başlarında) geçer. Beyazlar Gnaden-

hutten'lilere yolda raslamışlar, onları Pitssburgh'a getirip iki eve kapamışlardır. Kendilerine de şu uyarıda bulunurlar:

— Madem topunuz Hristiyansınız, öyleyse ertesi gün ölecek bir Hristiyan gibi ölüme hazırlanın.

Ertesi gün de öldürücüler çekişlerle Kızılderililerin arasına dalıp çekişlerler. Yorulanlar çekici arkadaşına veriyor ve şöyle diyordur:

— Al biraz da sen salla. Ben on beş kişi temizledim. Sanırım iyi bir iş çıkardım.

Ama İngiliz asıllı bir Amerikalının mezar taşındaki şu sözler bizim demindenberi anlatmak isteyip de anlatamadığımız şeylerden daha anlamlıdır:

Burada
Lynn S. Love
yatmaktadır.
Yaşamı boyunca Tanrının kendisine
adadığı 98 Kızılderiliyi öldürmüştür.
Yıl sonuna değin bu sayıyı yüze
çıkaracağını umarken İsa'nın kollarında
ölümsüzlük uykusuna dalmıştır.

Gelgelelim lâfımıza, bütün bu Beyazlar «iyi bir Kızılderilinin ölü bir Kızılderili» olduğuna inananlardır.

1805 yılında Kızıl Ceket adındaki bir Kızılderili yurtlarını gelip parselleyen Amerikalılara karşı şunları söyleyecektir:

— Atalarınız bizden küçük bir toprak parçası istedi. Onlara acıdığımız için dileklerini geri çevirmedik. Aramızda yer aldılar. Onlara mısır ve et verdik. Onlar buna karşılık bize zehir (içki) sundular. Beyazlar bir kez memleketimizi tanıyınca, hemen sağa sola haber saldılar. Yeni yeni insanlar geldi. Biz onların dostça geldiğini sandığımızdan hiç korkmadık. Çünkü bize kardeşim diye sesleniyorlardı. Sözlerine inandık. Bu kez onlara daha geniş bir yer verdik. Kısa zamanda sayıları arttı. Daha çok toprak istemeye başladılar. Sonunda bütün yurdumuzu istediler. Gözlerimiz açıldı. Savaşlar oldu. Beyazlar bizimle savaştırmak için içlerimizden kimilerine paralar verdi. Halkımızın büyük bir çoğunluğu öldürüldü. Beyazlar bizi içkiye de alıştırdılar. İçki yüzünden de binlerce Kızılderili kırılıp gitti. Kardeşlerim, eskiden bizim topraklarımız çok genişti. Sizinkiler ise çok küçük. Şimdilerde ise siz, büyük bir ulus oldunuz. Bize yatağımızı serecek kadar bile bir toprak parçasını çok görüyorsunuz.

Kızılderili önderlerden Ayıboğan da şöyle bağıracaktır:

— Çarpışmalardan Kızılderililer sorumlu tutulamazlar. Beyazlar tilki gibi haindir. Onlarla hiç mi hiç barışa varılamaz.

Beyazlar Kızılderililerin yurtlarına, sadece altınlarını almaya gelseler yine iyi. Zaten yerliler onlara bu altınları sunmakta hiç de zorluk çıkarmamışlardır. Ah büyük sözlerim, Soluk Yüzlüler onlara kendi dinlerini de kabul ettirmek istemişlerdir. Cortez, Azteklerin ülkesine ayağını ilk attığı vakit şöyle buyuracaktır:

— Ben buraya Tanrıya ve Kralıma hizmet için geldim.

Tanrıya hizmet Hristiyanlığın bilincine varmamış yada Hristiyanlığa evet dememiş uluslara doğru yolu göstermek, onları aydınlatmak, onları Hristiyanlaştırmaktır. Hristiyan olmak istemiyenleri de yok etmektir. Krala hizmet ise Tanrının ve Kilisenin düşmanı olanları Hristiyanlaştırarak köleleştirmektir.

Yüce Ruhun kuralları olan, o yüreği kırmızı ve tatlı Kızılderililer ise Soluk Yüzlülere şu karşılığı verir:

— Bize sizin dininize girmezsek mutlu olamıyacağımızı söylüyorsunuz. Bize, gerçeği kendi elinizde tuttuğunuzu, bizimse gerçeği elde edememekle yitip gittiğimizi belirtiyorsunuz. Bunun doğruluğunu nerden çıkarıyorsunuz? Anladığımıza göre sizin kitabınız yazılıdır. Eğer bu kitap size seslendiği gibi, bize de sesleniyorsa, niçin Büyük Ruh o kitabı bize de yollamadı? Siz Büyük Ruha saygı göstermenin, bağlanmanın da tek bir yolu olduğunu söylüyorsunuz. İyi ama, tek bir din varsa, siz de topunuz bu dine bağlı iseniz, neden birbirinizi yiyip bitiriyorsunuz? Kardeşlerim sizin sözlerinize bizim usumuz kısa düşüyor. Bize dininizin size atalarınızın aracılığı ile verildiğini de söylüyorsunuz. Bizim dinimiz de atalarımızdan kalmadır. Geleneğimize bağlı olarak Tanrımıza tapıyoruz. Dinimiz, yapılan iyiliklere gönül borcu duymayı öğütler. Birbirimizi sevmeye, birbirimize bağlı kalmaya iteler. Din konusunda birbirimizle hiç çatışmayız biz. Kardeşlerim biz sizin dininizi ortadan kaldırmayı hiç mi hiç düşünmüyoruz. Yalnız sizin de bizim dinimize dokunmamanızı isteriz.

O çağda İspanya sarayında Kızılderilileri savunan, onların da barış içinde yaşamaya hakkı olduğunu öne süren kişiler de yok değildir. Bunlardan biri olan Rahip Las Casas, Hristiyanlığın savaşla değil, sevgiyle aşılanabileceğini savunur:

— Amerika Kızılderililerindir. Tanrı o ülkeyi onlara vermiştir. Orada bulunan madenler, bitkiler, hayvanlar da onlarındır. İspanyolların orada bulunmasının geçerli tek yanı İncil'i onlara sevdirmek çabası olabilir.

Hohohoo, Las Casas'ı kim dinler?

O yıllarda herkes, Hernan Cortez değilse Hojeda'dır, Hojeda değilse Balbao'dur, Balbao değilse Mendoza'dır, Mendoza değilse Herrera'dır. Topu da Eldorado'nun, o Altın Ülke'nin düşünü görür. Konuşmaları da hep altın üzerinedir. Adamları bile hep altın eyerli atlardan, altın oklardan açarlar.

Ama gerçek Eldorado efsanesi bugünkü Kolombiya Cumhuriyetinin yerleştiği topraklardaki Yeni Gırnata'nın kurulmasıyla gelişir. İspanyollar orada altın işçiliğinde çok ilerlemiş bir ulus bulurlar.

(Birbirinden haberi olmayan iki ayrı dünyanın altına verdiği değeri gözden kaçırmayın.)

Şipşa adını taşıyan bu ulusun başbuğları Tanrının günü, tepeden tırnağa altın suyu sürünüyordur. Uzaktan bakıldığı zaman da altın bir heykeli andırıyordur. Evlerin içi ise altın ve değerli taşlarla pırıl mı pırıldır. Kapılar bile altın kaplamadır. Ne var, buraya postu ilk atan Federmann'ın, Delalkazar'ın ve Queseda'nın adamları daha 1539 yılında altın diye bir şey bırakmamışlardır.

Gelin görün ki, Altın Ülke efsanesi yine de sürgit olur.

Geriden gelenler Eldorado'ya daha iki yüz yıl «gel, gel» çıkarırlar. Sonunda Guyana Valisi Centurion'un 1771 yılında Altın Ülke'yi bulmak üzere düzenlediği iki girişim de başarısız kalınca herkes umut kapılarını kapamak gereğini duyar.

Ama evini barkını terkedip yalın ayak Amerika'ya koşanların Eldorado'yu bulamadıkları da söylenemez.

Şu bilinmeli ki, Altın Ülke'nin altın ırmağı öyle uzaklarda değil, insanların içinde akmaktadır.

Tabancalarınızın tetiğine şöyle bir dokundunuz, yada bıçağınızın ucunu, insan yüreğinin üstünde, hafifçe döndürüverdiniz mi istediğinizden çok altın suyu elde edersiniz.

Üstelik bu, hiç de zor değildir.

Bir Kaliforniya Kızılderilisi başbuğu Yüzbaşı Jack, öteki adıyla Çopur Charley, öteki adıyla İstimbot Frank, öteki adıyla Pasaklı Jim öteki adıyla Boston Charley, öteki adıyla Kıvırcık Hekim, öteki adıyla Salapurya Jim şöylle diyecektir:

— İnsanoğlu, yüreğinin istediğini yerine getirmek için de öldürür.

Hay ağzını öpeyim, bütün öldürücüler, bütün hacamatçılar, bütün kana susamışlar, bütün zorbalar da bunu yapmıştır.

Ama dikkat edin, Yüzbaşı Jack bize şunu da fısıldayacaktır:

— Gönlünden geçeni öldürmek, sevginin ta kendisidir.

öylesine bezmiş

oktay rifat

Öylesine bezmiş ki
Ağacından taşından
Yoksulluğun,
Uzanır sırt üstü geceye
Avuçlarında çıkın.

Aman der kadın
Yıldızlara bakma
Yıldızlar uzak
Yıldızlar tekin değil
Yıldızlardan sakın.

Bir yüz gerekir
Göz ağız ve burun
Görebilmek için
Yakınları uzak
Uzakları yakın.

Oysa yitmiştir gecede.

sıkı bildiri

orhan duru

«Sayın vatandaşlarımızın desteği ve kösteğiyle sağladığımız huzur ortamının sonunda gene bir takım başıbozuk, bölücü, sevici, tepeden inmeci, alçak, hain, cani ve katil kerata deyyuslar, dışarda serbest kalmış bulunmakta ise de, bunları yakalamak için güvenlik güçleri, (including CIA, SAVAK, MOSSAD, EOKA - A ve B) üstün bir çabayla kıçlarından ter akarak çalışmakta, er-geç dışarda kalan bu üç-beş kökü dışarda, dalları içerde bozguncuyu da yakalamak üzere bulunmakta ve bunları yasanın çelik pençesine teslim ederek, kurtulamıyacaklarına kuşku yoksa da, özellikle kapıcı, manav, bakkal, apartıman yöneticisi, kaloriferci, tellâk ve muhtarların gözlerini dört açarak ve evlerinde kim oturuyorsa, onları tüm bilerek bu gibi kişileri ilk gördükleri yerde yetkililere bildirmeleri, bildirenlere bol miktarda bahşiş verileceği, bu olmadığı takdirde, çocukların babalarını, sevgililerin ve nişanlıların birbirlerini, karıların kocalarını, kocaların karılarını, kocakarıların karıkocalarını, torunların dedelerini, dedelerin de torunlarını, kayınpederlerin kayınvaldelerini, damatların baldızlarını, baldızların eniştelerini, eltilerin yengelerini, hiç beklemeden, en yakın telefon kabinine giderek ve bir liralık jöton alarak ve bu jötonu baş ve işaret parmakları arasında tutup, kulaklığı kaldırdıktan sonra düdük sesini beklemeleri ve düdük sesi gelirse jötonu atmak yoluyla numarayı çevirmeleri, karşılarındaki numara düşerse ihbar ve jurnal etmeleri, bunu yapamazlarsa, yıldırım telgrafla durumu yetkililere yansıtmaları önemle rica olunmakla beraber, buna uymıyanların ve yetkililerin emirlerine kulak asmıyarak halka pahalı fiyatla et sattıkları anlaşılan Cumhuriyet caddesindeki Şen Kasap, İstiklâl caddesindeki Taş kasap, Hürriyet caddesin-

deki Kes Bir kasabı, süresiz bir süreçle ve süreli olmak üzere kapatılmış olmakla bulunmuş birlikte, bunların sahipleri hakkında para cezaları kesilerek akıllarını başlarına toplamaları sıkı sıkı tenbih olunarak ve bundan böyle etlerini iyi biçimde satmayan ve pirzola vermeyen, sapık düşüncelerle et bulundurmayan kasapların, yöneticilerimizin eşlerinin isteklerine uyarak yönetim dışına çıkarılmış oldukları ve bundan böyle de çıkarılacakları sayın halkımızın bilgisine sunulur. (İlgi: 1972/2-357672 no.lu yazınız..)

Anayasayı tağyir, tağşiş, tedbil, tâlik, ilga ve mülga etmek üzere, eylem ve düzleme geçmek için örgüt kurmaktan sanık, alçak, vatan haini, eşkiya kişilerin duruşmaları bütün töre kurallarına ve istemiyerek de olsa insan haklarına ve Cenevre andlaşmasına uygun olarak cereyan etmekte ve bunların nasıl olsa icaplarına bakılacağı belli iken, kimi devlet büyüklerimizi altlarına kaçırmak ya da yurdumuza gelen kişilere geleneksel konukseverliği tattırmak üzere örgütlenmeye çalışan, örgütlenmese de bu gibi konuları konuşan, konuşmasa da düşünen ve yüzünü asarak bu düşüncelerini açığa vuran, ortaokul üçüncü sınıfa gitmekle beraber kendini büyük bir yazar sanan bir manav çırağı ile, kıçına giyecek don bulamadığı halde bu işlere bulaşmak isteyen ve kendini büyük bir ressam sanan ilkokul dördüncü sınıftan belgeli dolmuş çığırtkanı ve bunlar arasında haber götürüp getirmekle birlikte bir takım müstehcen sol kitapları evinde bulundurduğu saptanan bir lokanta komisi, anında yakalanarak göz altına alınmış olmakla beraber, vatandaşlarımızın bundan böyle uyanık olmaları ve bu gibi sapık biyoloji, ideoloji ve jeoloji sahibi kişilere göz açtırmamaları lütfen rica olunur ve hemen.

Ayrıca imzasız mektuplar göndererek ihbarda bulunan necip vatandaşlarımızın da böyle imzasız mektuplarla yetkililerin ve sorumluların başını ağrıtıp dikkatini başka yerlere çekmeleri yerine, cünup anarşistlerin görüldükleri yerlerde bir tahtakurusu gibi ezilmeleri için, iyice incelemeleri ve emin olduktan sonra imzalarını altlarına atmaları, imzalarını altına atıp üstüne oturmıyanların yasalar, yönetmelikler ve kararnameler gereğince işlemlerine bakılacağı, bir takım kişilerin kendilerine yönetim yetkilisi süsü ve püsü vererek saf vatandaşlarımızdan tehdit yoluyla para sızdırdıkları öğrenilmiş olup bu gibi kişilerce kimlikleri sorulduğunda vatandaşlarımızın ne olur ne olmaz diyerek hemen kimlik kartlarını, nüfus hüviyet cüzdanlarını, evlenme cüzdanlarını, banka cüzdanlarını, para cüzdanlarını, en'am cüzlerini, televizyon ve radyo ruhsatnamelerini göstermeleri, bunlar yoksa başka birşeylerini çıkarıp göstermeleri ve ken-

dilerine yetkili pozu veren kişilere bunları gösterdikten sonra, karşılığında onların da kimliklerini göstermelerini istemelerini, kimliklerini gösteremezlerse «Sen kimsin?» diye sormaları, bu soruya cevap veremezlerse bir defa daha aynı soruyu tekrarlamaları, gene cevap vermedikleri takdirde, kendilerini kolundan tutup tutuklamaları ve en yakın karakolda göz altına almaları, karakolda bunların sıkıca elden geçirilerek bülbül gibi konuşacakları bilinmekle beraber, vatandaşların bundan sonra görevlerini yapmanın milliyetçi rahatlığı içinde yuvalarına ya da işlerine dönmeleri, dönmeyenlerin ya da dönmek isteyip de dönemiyenlerin ya da evlerine dönerken yollarını bulamıyanların yuvalarının yapılacağı önemle rica olunur.

Yetkililerin yaptıkları incelemelerde uygunsuz ve uygunlu durumda çiftlerin bulunduğu, tutanaklarla ve görgü tanıklarının gözlemleriyle görülen Büyük Otel üç gün, Küçük Otel on gün, Şık Motel üç gün, Turistik Kazık Oteli beş gün kapatılıp, ayrıca yetkililerimizin ve iyi ailelerin küçük kızlarının azarak gittikleri üç diskotek ve beş bibliotek süresiz olarak çalışmaktan engellenip, «Hükümet bizi kurtaracaktır..» diye sekiz sütun başlık atmak yoluyla, aşırı övme biçiminde hükümetimizi ve büyüklerimizi küçük düşürmek amacıyla yayın yapan *Tasvir-i Efkâr, Müsademe-i Efkâr, Tercüman-ı Ahval, Barika-yı Hakikat, Moniteur Ottoman* ve *Journal d'Orient* gazeteleri de süresiz kapatılmış olmakla bu iş bitmiş olup, sinsi biçimde açık saçık resimlerle sol yayın yapan ve huzuru bozan «*Yeni Kestane*» dergisinin basımevi yönetmeni, çağrılmak suretiyle kulağı bükülmüş ve bu derginin bir daha basılmaması, şimdiye kadar basılan sayılarının ve matrislerinin imha edilmesi büyük bir yurtseverlikle temin edilmiş olup ve bulunmaktadır.

Vatandaşlarımızın büyüklerimizin ve yakınlarının ya da kapı tokmaklarının, iş çevreleriyle ilişki ve bulaşkıları konusuna eğilmek yerine, kafalarını bu gibi durumlarla yormayıp, yüreklerini temiz tutarak, ferahlık, huzur ve istikrar içinde sabahları kalkarak görevlerini ve küçük çişlerini yapıp, yüzlerini yıkayıp abdest alarak özgürlükçü ve demokratik bir yöntemle işbaşına geçip uslu uslu çalışacaklarına, işi olmıyanların da iş bulmaya çalışacaklarına, iş bulamıyanların iş ve işçi bulma kurumuna başvuracaklarına inanmış olmakla beraber, bu arada ulusumuzu kürt, lâz, ermeni, abaza, rum, zaza, perma terekeme, yerli, azerî, boşnak, pomak, dönme, arap, çingene, gürcü, çerkes, yahudi, sionist, mason, lions, rotary, nurcu, süleymancı, durucu, kalıcı, yaylacı, gidici, gerici, kırıcı, güdücü, ticanî, nakşibendî, rüfaî, hicazkârkürdî, hüseynî gibi adlarla bölmek iste-

yenlerle, bunlara yataklık, güneşlik, yağmurluk olanların ezilip giderileceğine kuşku yoksa da, bu böyledir.

Son günlerde hayatın çok pahalılandığı, paranın değerini yitirdiği, gençlerin ve öğrencilerin öldürüldüğü, bunların duruşmaya çıkarılmasına bile gerek olmadığı, işkence yapıldığı, bir takım organlarına sanayi elektriği verildiği, sanayi elektriğinin ise ucuz olduğu, büyük paraların ise lüpletilip yutulduğu konusunda bir takım dedikodular çıkarılmış olmakla kasıtlı söylentiler olup bunların yayılarak düşmanlarımıza hizmet edeceği ve sakıncaları göz önüne alınıp asılsız ve geçersiz oldukları sayın halkımıza, vatandaş, yurttaş, yandaş, orta doğu ve balkanlara, Avrupaya ve bütün dünya kamu oyuna kesinlikle duyurulur.

Dağıtım:»

yalova şiirleri

ceyhun atuf kansu

1. — İncir Ağacı Yerinde

Yerinde incir ağacı
Üç kavaklar yerinde
Hışılıyor yaprakları.
Böğürtlen yeşilleri
Pembe giysi hatmiler
Yerli yerinde ekin sarıları
Eskil zeytin ağaçları
Gölgeli dağlar ve deniz
Bekliyormuş ki bizi
Ayrılmamışlar yerlerinden
Virjilin küçük çobanı
sürüyor vaktin ozanlarını
Otlardan süt almaya
Gün akşama dönüyor türküleniyor bayır
Saçlarının kokusuyla kır yerli yerinde.

2. — Küçük Meşe Korusu

Akşam sularında gül hatmiler arasından
Geçtim gittim oh diyerek
Oh dedim toprağa oturunca
Yel estikçe yanım yörem
Kanım soluğum ot çiçek kokusu.
Güneş anamın elleri Türkmen
Yapraklarda dokudu akşam yeşilini

Ağaçların altına serdi kilimini
Oturdu yanı başıma okşadı saçlarımı.
Bir ara baktım küçük korudan
Bir mavi hışırtı
Değdi geçti denizin etekleri
Yanı başımdan
Uzandım tuttum ellerinden
Döküldü saçlarıyla yanı başıma
Otlara belendik suya güneşe
Öptüm doğayı dört bir yerinden.

3. — Deniz, Gök ve Toprak

Üç genç kızdılar işlek elleri
Gidip geliyordu durmadan gölgede
Akçakavak çarşısında.
Toprak dedi, ben gelin yorganı
Dikerim güllerle çiçeklerle
Deniz dedi, ben yolculuklar sonuna
Yel ipeğinden dinlenmeler yorganı.
Ben yıldızları işlerim geceye
Çocukları örtmeye düş dikerim dedi gökyüzü
Süremlerin terzisiyim ya
Geceler iğne gündüzler iplik
Dikerim yaşantının yorganını
Deniz dedi özlemleri doldurup gelirim
Dikiş sepetime ak iplik mavi iplik
Umudun direğine yelkendir diktiğim
En yakın benim dedi toprak
Ağıdın eğirdiği kara iplik
Ölümdür bir gecelik.

4. — Salkım Söğüt Kahvesi

Şoförler yol boyu sövgüleriyle
Sevgileriyle kocaman ay çiçekleri
Dinlencedir bir yol başı.
Yoldur biter arkadaş
(Bilgelik okulu yolculuk)
Dağsa inilir
Ovaysa geçilir

Bir deniz gelir eni sonu
Şoförler sövgüleriyle birden
Sevgileriyle ordadırlar
Salkım söğütlü kahvede.

5. — Yeşil Minibüs

Sabah geldi
Çiyli böğürtlen yaprağı
Terle uyandı yatağında.
Yola çıktı yeşil minibüs
Şeftali kavun karpuz
Üç çift mavi göz
Kadın bacı kız
İlerde mavi deniz
Sepet torba çuval
Patatesli elleriyle
Günü başlattı halk
Yeşil minibüste erkenden
Bir türkü dönüyor kuş gibi
Motorun yağlı dallarında
Yarınlar bizim
Yarın somutlar sözlüğümüzde
Bu gün bitince... yirmi dört saat sonra
Şeftali topladığımız gün yeni
Karpuz kestiğimiz ay gecesi
Minibüste çocuklar var
Bir denizden ağ çeker gibi
Gözlerinden yarını çekiyorlar.
Güneş pullu balık
Deniz kokulu kalabalık
Yarın... tan yeriyle uyandıklarında
Ceviz sandığı açacaklar
Gül basma oylar çıkacak
Kiraz işlemeli oyalar
Taze ekmeğe oy verecekler
Sabah toprağını getirecekler
Gökmavisi bir bardak sütle
Güzle demlenmiş sıcak çayı
Yeni çıkmış fırın ekmeğini
Yarın halktır

Bu güne hep yakın olduğundan
Denize ve çiçek bahçesine
Minibüsle on dakika

6. — Apollon'un Arabası

Apollon aldı beni arabasına
Hızla geçtik denizi
Kırmızı şarap tutkusunu dalgaları.
Esrik batı güneşi
Konukladı beni akşam
Oturduk gül güzeli balkonunda.
Çekti destisini denize saldığı
Bağ güneşlerinde yanmış içkisinden
Bir bana, bir kendisine.
Söz akmaya başladı, Güneş Tanrı
Sabahlardan akşamlara gezdiğim yerlerden
Üç kutsal salkım kaldı dedi bana
Üç Tanrısal vergi, bağışlarım insanlara
Biri kırların yelde yunmuş havasıyla
Bir türkü gibi beslenen sağlık
Bir, sabah kapısı önünde
Gün rengi sabah safalarıyla açan
Akşamları düş yemeğiyle inen erinç.
Sana sakladığımsa, dedi, bak arabamda
Mağaramdan dikitler sarkıtlardan
Getirdiğim akşam güneşi
Ki giz feneridir arayan
Sevinin saklandığı evrensel gülü
Sözcüklerin dağ yollarında ozanlık!

7. — Yitikler

Bir anne midir elinde süt tası
Bilinç altındaki yağmurlu bahçeden
Bir erik ağacı yavaş yavaş
Soyunur bahar giysilerinden.

Meşe ağacında yapraklar arasında
O gizli kuş yuvası çocukluk

O mudur yitip giden zaman avcısının
Attığı o iri kaya taşlarla.

Deniz midir diyorum sonra
Dağlar arasına daldıkça
Uzak bir fındık bahçesinin yeşillediği
Gözlerin midir diyorum yolda düşürdüğüm.

Bir şey yitirmişim ama bilemiyorum
Bulamıyorum
Bir hanımeli kokusunca ince
Uçucu zaman özü, birden akla gelince

Ölümü de yitirdim en sonunda
Ne olacak? Toprakla bir olan kemik
Belleği yok ki, ansıyacak
Çiçeklerle gömüldüğü günü

Kardan, nardan, dalgalardan ırak...

8. — Saat Beşe Doğru

Saat beşe doğru
Güneş yumuşar
Gölgeler bir çocuk bahçesidir artık
Defnelerin oynadığı.

Gelir gölgeler atlısı
Elinde bir gül yaprağı
Dağların yazısıyla
Çağırır su başları.

Saat beşe doğru
Yeryüzü çocukları
Birer birer çıkarlar
Asma dalı evlerinden

Gelir ay ve hanımeli gecesi.

1976'nın gündökümü

•

tomris uyar

17 - 18 Ocak

İki gün önce başladı kar. Bir fırtınayla çıkageldi ansızın. Sonra yumuşak, sevecen, candan bir kar oldu. Sinan ve Gülsenle (soyadlarının ne önemi var? Sinan ile Gülsen onlar) Ankara'ya gidiyoruz bu gece. Müthiş Bir Tren'le.

Füsun'la Metin'den bu yana bir karı-kocayı birlikte sevememiştim. Hep öyledir, ya biri ağır basar, ya ömürü ama genellikle koca. Bir de bakarım, erkekle konuşmayı «yahu kardeşim»e dökmüşüz, karısıyla hâlâ «hanımefendi» kıyılarında dolaşıyoruz. Kadın düşmanı mıyım neyim? Sanmıyorum. Galiba beni ürküten, kadınların eleştirel bakışları; eviçi sıkıntıları ortaya getirip somut bir bakışla kocalarını suçlamaları. O bakış, size de değiyor elbet. Ben de öyle bakarım zaman zaman, oradan biliyorum.

Gülsen'in gem-tanımayan çocuksu, içten gelme çılgınlığı dürüstlüğü, sevecenliği, Sinan'ınsa hiçbir zaman yaşamadığını sandığım bir *gençliği* ustalıkla yürütebilmesi çok etkiliyor beni. Onlarla konuşurken zenginleştiğimi, sevildiğimi duyuyorum. Hava karlamış, sular kesilmiş, deniz bombokmuş, umurumda değil.

Sinan'la dostluğumuzun önsözü olmadı hiç, «ilk bakışta dostluk» gibi bir şey. Şöyle konuşmalarla gelişti.

— Sabah kalkamıyorsan yataktan, böylesi bir dünyaya gözlerini açmak istemiyorsan ne yaparsın? Devrime de çok var daha.

— En iyisi, iki musluk pompası aldırıp, birilerine kendinizi çektiriniz, çıkarttırınız yataktan. Ayaklarınızın altını spatülayla hafifçe

kazısınlar, sonra çarşafta kalan izinizi ince bir telle iyice ovunuz. Çıkmışsınız demektir.

—«Meyhaneye gömün beni gide gele yoruldum,» diye bir şarkı var, biliyor musun?

— Var mısın birlikte intihara? İki kişi daha kolay olur.

— Varım ana nasıl?

— Ben derim ki, denize girip yürüyelim bitene kadar.

— Keskin toplumcularımız kızar. Yüksek sesle gülene bile kızıyorlar. Sonra intihar zaten dünya görüşümüze uygun değil. Üçüncüsü: üşüyünce, çıkarım.

— İstersen bu işi güze erteleyelim. Başka katılanlar da olur belki. Bahar geliyor şunun şurasında...

— Bir de şu var tabii: Böylece oturup durmamacasına bu havada konuşursak, sonunda ölürüz zaten.

— Sen mutlaka Fitzgerald'ı seviyorsundur.

Akşam İzzet, trene kadar geçirdi bizi, onu şimdilik —yakında katılacak bize Ankara'da— geceye, Brecht'e, yağan kara ve bilinçlenmeye hiç yeltenmeyen bir hizmetçiye, terk ederek Müthiş Tren'in restoranına kurulduk. Öylesine yoğun bir konuşmaya dalmışız ki yanıbaşımızda bize filtreli cıgaralar sunarak söyleşiye katılmaya çabalayan yalnız bir memuru görmemişiz. Gülsen söyledi. Üzüldüm elbet, yalnız başına rakı içen bir memurla nasıl konuşulmaz?

Önemli bir uyarıda bulunacağım: Yolculukta, özellikle trende içtiğiniz içkinin, temposunu, trenin sallantısına denk getirmeniz gerekiyor, yoksa uyuyamıyorsunuz. Gece gözlerimizi bir açtık ki, «şirin bir Anadolu kasabasındayız». Bozöyükmüş; Eskişehir'de bir yük treni raydan çıkmış da... Bozöyük olup olmadığı kesin değil ama istasyonda öyle yazıyor: inandık! İstasyon memurunun ağzından çıkan sıcak soluklar hemen kara karışıyor. Kısaca, Müthiş Tren, adını hak etti, on saatlık gecikmeyle vardık Ankara'ya.

On saat boyunca konuştuk, güldük, içtik. Yalnız öğleye doğru içki bitti. Trenin içi buz. Yolcular, Bozöyük'ün tarihî yerlerini (!) gezmeye çıktılar. O yüzden bir yarım saat daha bekledik. Akşamdan artan yemekleri, aşçının vagonlar arasındaki kapıya koyarak soğutmaya çalıştığı, herkesin batmamak için üstünden atlayıp geçmeye çalıştığı koca lenger zeytinyağlı fasulyeyi yedik. Oysa Gülsen

«Ayı Sote», «Kurt Izgara» ve «Bozkır Salatası» çıkaracaklarını söylemişti. Yedik yemesine de parayı kuruşu kuruşuna aldılar, ona şaştık. Kazadan sorumlu biziz sanki.

Kitaplara daldık yemekten sonra. Birbirimizden bıkmaktan korktuk galiba belli belirsiz. Tam o sırada Gülsen, anılarını biriktirdiği çantadan çingene pembesi bir defter, çingene pembesi bir kurşun kalem çıkarıp, yanlarına da iki sırım katıp armağan etti bana. Sinan'ın hikâyelerini okuduk. Ahlâk konusunu tartıştık. Sade'ı, Mazoch'u, Fitzgerald'ı neden sevdiğimi biliyorum artık: Ahlâk'la tutturan biriyim de ondan. Ahlâklı olmak, ahlâkı savunmak kolay da ahlâkla uğraşmayı iş edinmek güç. Ne kolaydır yaşamı, sıradan bir ahlâklının, düşünün. Baştan verilen kalıba göre gelişir bedeni. Bir yaşam boyu öz ahlâkıyla uğraşmaz, demin saydığım yazarlar gibi hırpalamaz kendini. Bilinçsiz ahlâksızlık da kolay bir o kadar. Ama benim asıl çekemediklerim: ahlâk-dışılığı yaşayanlar.

19 Ocak

Sıkıyönetim ilân edilmedi.

21 Ocak

Milliyet Sanat Dergisi'ne, Ğack London ve Dos Passos üstüne bir yazı yetiştireceğime söz vermiştim. Bugün öğlen götürmek zorundayım. Trende biraz hazırlık yapmış, birşeyler karalamıştım. Bu sabah hepsini «beyaz ederken», Yaşama Hırsı'nı Yaşama *Sevgisi* diye yazmışım; yazıyı verdikten sonra anladım. Artık geçti. Çorabımı bulamadım, üşüyordum, daktilo benim değildi, Sumer'le Piknikte buluaşacaktık gibi özürler okuyucudan gizlenmemeli, bağışlanmamalı da...

22 Ocak

Yollar buz tutmuş Ankara'da. Kaç yıldanberi ilkmiş.
Önce uyandığım yeri tanıyamadım: baktım Selçuk'tayım. İki kadın sabah sabah kahve içerler tabii. Kahve içtik. Gülhane'ye gideceğim.

Gülhane, bir askerî hastanenin olamayacağı kadar güzel. İyi ki doktorlar da sivil kişiler. E.E.G.'ye gerek yokmuş. Korkunç bir sinir gerginliği geçiriyormuşum, o kadar.

Dönüşte, hiç bilmediğim, adlarını bile duymadığım semtlerden geçen —elbet hâkî renkte— bir servis otobüsüne bindim, belki isterler, yanlış bir şey yapmıyayım diye bir beş liralığı yol boyunca elimde tuttum. Serüvenci kişiliğimi yaşarken, tam Yenimahalle'nin oralarda yani, bir korkuya kapıldım: yollar kapanır da oğlumu bir daha göremez miyim? Al işte!..

24 Ocak

Dönüş de gidiş gibi güzeldi. Gözalabildiğine kar, buzdan selviler.

Doğançay'daki yol takıldı aklıma. Sisler içindeydi Doğançay; küçücük, iki yanı tahta korkuluklu nefis bir köprü, anayolu ta yukarlardaki bir yolla birleştiriyordu. İzzet'le yukarları taradık, bir minibüs gördük. Bir kadınla bir erkek ellerinde birlikte taşıdıkları naylon bir torba ve bir aygaz tüpü, usul usul köprüden geçmekteydiler. Önlerinde çok ama çok uzun bir süre varmışcasına ufak adımlarla yürüyorlardı. Her şey bu anlatılmaz durgunluğa uygun düşecek kadar dingin, buğulu, sıcaktı.

Bu küçük burjuvaca duygulanış biçimime karşı çıktı İzzet: «Su yoktur buralarda,» dedi, «elektrik yoktur,» dedi, «evi ısıtamazsın, cin bulamazsın.» Yine de duygulandığı kesindi bence. Pencerelerdeki sardunyaları o gördü.

«Atları da vururlar» ve «Sürgünde Bir Kovboy» konusunda da çekişiyoruz zaten. Bari «Hey» dergisi okuyalım. Orada birleşiyoruz. Seçil Heper'in ya da Behiye Aksoy'un *neden öyle davrandığını* üç kişinin ağzından anlatan yazıları ikimiz de anlıyamıyoruz, kavrayamıyoruz. Eski gömleklerden yastık-yüzü yapmak niye? Ev-işleri sayfası, «yapın» diyor. Yapmıyacağım.

İstanbul kendi rengiyle vurdu bir saatte. Trenin ışıkları çalışmaz oldu. Beşiktaş'ta, Ankara'ya, kar'a ve birbirimize «Hoşça kal», dedik, «kendine iyi bak.»

hey karanfil

metin eloğlu

Mehmet Salihoğlu'ya

Ne ninem öldü doğrusu ne dedem
Karıma söylesem şimdi gücenir
İnsanın canı olmaz mı acır
Kar atıştırıyordu geceden.

Boldu da o pıyrım gömleği giydim
Sonra da pekâlâ usandımdı
Kedi
Öyle ya pinpirik hınzır
Kolayca suçlanamaz
İskeleye bakıyordu penceremizleri.

Bırakın gayrı oynaşım yoktur
Kızım ve annemleyiz
Sopadan geçmekse —oğlum, merhaba!—
Onu da geçiverdik yapayalnız.

Çulha işi bu kadife değil
Bende ruh yok ruhda dilim
Yoksa saksıya sığmak mı zorun
Çocuk olma be karanfil.

Gözönündeydi yıllar yılı
Saatın kurgusunda oyalanmış olamaz
Cancağız canımı hiç görmediydi
Şiir-miir çeyreği duralamıştı biraz.

Yitirmek için deli olmalı
O kapkara karanfili.

havadan sudan

•

atillâ özkırımlı

UZMANLAR KONUŞUYOR

Milliyet Sanat Dergisi'nde (19 Mart 1976) Cahit Öztelli'nin yazısını okudunuz mu? Dehşetengiz bir de başlık atmış yazısına üstat: «Veysel, Gerçekten Değer Taşıyan Bir Şair Değil, Şişirilmiş bir Balondu.»

Öztelli, Veysel'in üne kavuşmasını, gözlerinin görmeyişinin yarattığı acıma duygusuna, ülkeyi bir baştan bir başa dolaşmasına, aydın çevrelerine kolayca girmesine ve koruyucular bulmasına, yeni kurulan Ankara Radyosu'ndan sesini duyurmasına, sağı da solu da idare etmesine bağlıyor ve onun şiirlerinin gerek söyleyiş biçimi, gerekse sanat yününden bir değer taşımadığını öne sürüyor.

Öztelli'nin düşüncelerinin yanlış olduğu söylenemez. Veysel'in şiirlerinin çoğunun ısmarlama olduğu, üstelik halk ozanı olarak toplumsal gelişime ayak uyduramadığı doğrudur. 1930'lardan sonra halk şiiri modasının üne ulaştırdığı bir ozandır Veysel. Ama şimdi konum bu değil. Neden daha önce düşüncelerini açıklamadı Cahit Öztelli? Kendisi «Halk Edebiyatı»na ilişkin konularda uzman sayıldına göre, bir anda hidayete erdiği söylenemez. Öyleyse...

Ölünün ardından kötü konuşmamalı. Yok canım, bu tümüyle yanlış düşünüşü savunacak değilim. Ey cemaat-ı müslimin merhumu nasıl bilirsiniz? İyiyse iyi, kötüyse kötü yanıtını vermeli bu soruya. Ama Öztelli gibi susup susup da balonu patlatmanın doğruculukla ilgisi yok. Ayrıca, bir inceleme konusudur bu. Böylesi bir yargıya varırken, önce Veysel'in halk şiiri içindeki yerini göstermek, onu öteki

ozanlarla karşılaştırmak, şiirlerini tek tek sanatın ölçülerine vurmak gerekir.

Bir de dergi yöneticilerinin övülmesi tutumlarına değineyim. Kuşkusuz, ısmarlanmış bir yazıydı bu. Böyle bir çıkışı beklemiyorlardı. Ama yayımlamakta duraksamamışlar bile. Yazara duyulan saygının sonucu bu.

Üstelik bu tutum ilginç bir görünmü de ortaya koyuvermiş. Düşünebiliyor musunuz? Adnan Binyazar'ın Veysel'e övgü döktüren yazısıyla Cahit Öztelli'ninki yanyana. Vay benim köse sakalım...

HEM SAĞCI, HEM SAPIK, HEMİ DE SOL

Söz dergilerden açılmışken sürdürelim.

Bu süvgü modasıdır aldı yürüdü. Değinme yazılarında, sözümona eleştirilerde kanıksadık artık da, bilimsel olduğu öne sürülen incelemelerde de rastlayınca...

Yeni Toplum'daki (s. 4) «Türk Kültürünün Kaynakları» başlıklı yazısında Rıza Zelyut burjuva tarihçilerine veryansın ettikten sonra bir punduna getirip kendisi gibi düşünmeyen solcuların da defterini dürüyor. Elleri dert görmesin, bir dipnotla canına okuyor hepsinin. Dipnot şu: «Bu belge, Türk toplumunun evrimini, dünya halklarının gelişim sürecinden ayrı 'kendine özgü' sayan sağcı ve sapık sol görüşleri (ATÜB gibi) düşünmeye itecek ve Türklerde özel mülkiyetin yokluğu safsatasını çürütecek niteliktedir. Bk.: Dipnotu 24'le birlikte...»

Sağcı ve sapık sol görüşler... Bir bilene sorsak da, hem sağcı, hem sapık, hemi de sol olan görüşün nemene bir şey olduğunu açıklasa bize. Şu Türk Dil Kurumu da işini doğru dürüst yapmıyor canım! Terim sözlükleri için böylesine değerli uzmanlar varken...

Şaka bir yana, dipnotta bile olsa, böylesi bir düşünceyle karşılaşınca, yazının bütününü okumak gelmiyor insanın içinden. Oysa Zelyut'un el attığı konu önemli. Geçmişin doğru bir bakış açısıyla yeniden değerlendirilmesi gerekiyor günümüzde. Hiç hoşlanmadığım bir şey bilgiçlik taslamak. Ama böylesi bir çalışmaya girişmezden önce, hele konuya marksist açıdan yanaşıldığı söyleniyorsa, bırakın marksist literatürü, hiç değilse Marks'ın konuyla ilgili yapıtlarını okumak, okumak da değil, sindirmek gerekir. «Kapitalizm Öncesi Ekonomi Şekilleri» 1967'de Türkçeye çevrilmiş. Asya tipi üretim biçiminden ilk söz eden Marks. Bilinenleri yinelemenin ne gereği var!..

Neden duruyorum bu konu üzerinde öyleyse? Alındığımdan mı? İlgisi yok... Osmanlı dönemiyle ilgili bir iki yazım yayımlandı. Düşüncelerimin ne olduğu biliniyor. Asıl Zelyut'un tavrına takılıyorum. Bilimsellikten uzak böylesi bir tavrın yol açacağı yeni zararlardan ürküyorum. Bu kadar...

O AĞACIN ALTINI

Cemal Süreya bir yazısında kendisi için imzalanan kitaplardaki «sunu»lara değiniyor, matrak örnekler de veriyordu bu arada. Cafcaflı sözler, koltuklayıcı nitelemeler, vesaire...

Hadi, bunlara alıştık, hep yapıyoruz. İtiraf etmeli, imzalanan kitabı önemsemezmiş gibi alıp çaktırmadan, ne yazmış diye ilk sayfasına kaçamak bir göz de atıyoruz. Ama bakın, geçende ne geldi başıma.

Ayhan Kırdar, «Soyarken Bıçak Karanlığı» adlı kitabını göndermiş, biraz geç oldu ama,yine de sağ olsun. Eh, ne yapılır? Açtım ilk sayfayı: «Sayın Atilla Özkırımlı büyüğüme, sevgiyle...» Aman, aklıma sahip olun dostlar! Benden altı yaş büyük olması bir yana, biz bu Ayhan'la az yeyip içmedik bir zamanlar. Gerçi on yılı aşkın bir süredir birbirimizden kopmuştuk, ama yaşam koşullarının sonucuydu bu. Yenikapı'daki «Tango Bıyık Bilakis»te az mı şaraba yatmıştık! Gece gündüz birlikteydik. Nafiz Duru'nun TMTF başkanı seçildiği Arifiye Öğretmen Okulu'nda yapılan genel kurulda da delegeydik. Daha neler, neler... Açtırma kutuyu...

Buna benzemeyen, ama matraklıkta da bundan geri kalmayan bir başka olay anlatayım. Ankara'da bir şair dostun evindeki toplantıya çağrılmıştım. Şunlar şunlar vardı demek anlamsız. Uzatmayalım, o sıralar bir de ödül kazanmış bir şairle tanıştırıldık: Falan, filan. Adam tutup da bana, «Şiirlerinizi izliyorum, çok beğeniyorum,» demez mi! Gel çık işin içinden... Yahu kardeşim, ille de karşındakini övücü bir şeyler söylemen gerekli mi?

Ödül dağıtıcısı bay gediklilere güvenim yoktu, olan saygımı da o gün yitirdim işte.

kalmayan

•

halil ibrahim bahar

karlar arkada kalıyor
bir de mutluluğum
arkada mı
yok canım
evet demeğe dilim varmıyor
yoktu ki demem gerek aslında
önde olduğu da kuşkulu
büyükler bir yana
küçük gölgeler
kesiyor yolumu

seziyorum
çiçek hazırlıkları ilerde
biraz koşsam belki yetişirim
ama niçin koşmalı
bakıyorsun daha üflemeden soluyor her şey
dökülüyor yanına varmadan
kendi ayakları dibine

hayır kalmalıyım
bir kara düş havası içinde sessiz
bu elbet
duygusal bir yoğunlaşmadır
karlar arkada kalırken

sabah açılıyor yan arsada telsöğüt yeşermeleri
ilgiyle bakıyorum
duruyor yeni bir aşk şiirine
başlangıç gibi

artık karlar arkada
akan günde çiçek patlamaları
oysa ben şimdi ne arkadayım
ne geleceğe bir uzantı yaşamağa doğru
bir taşılsı ağırlık
yosun tohumları ekiyor toprağıma

columbo ya da küçük-kentsoylunun öcü

•

oğuz demiralp

4

Columbo, herkesin zevkle seyrettiği bir dizi, sanırım. Gerçekten, her serüven titizlikle hazırlanmış, merakla izleniyor. Hele o komiser yok mu, çok cana yakın! Alışageldiğimiz yarı-tanrı kahramanların yerinde efendi, kendi halinde bir adam, bir amerikalı seyircinin deyimiyle «içimizden biri» var. İlk bakışta, sudan, hoşca vakit geçirtmenin dışında bir işlevi olmayan bir dizi bu. Ama, ilk bakışta kalmak hep aldatır insanı, yanlış sonuçlara vardırır. Seyrettiğim serüvenler üzerine topluca düşününce, Columbo'nun iki özelliği zihnimi kurcalamağa başladı. Birincisi: Her serüven, aynı yoldan sunuluyor. Komiserin çözümleme yöntemi hiç değişmiyor. Katilin kim olduğu belli. Yasa adamıyle yasadışı davranan karşı karşıya geliyorlar, ölümüne bir santraç oyununa girişiyorlar sanki. Komiserin kazanacağını biliyorsunuz; ama son hamleyi nasıl yapacağını, hangi kanıtı kullanacağını öngörmek anlağınızın gücüne kalmış. Olayların kurgulanması bakımından ilginç, uygulayımsal bir özellik bu. Ne var ki, denememin konusu gereği, şu anda pek ilgilendirmiyor beni. Gelelim, bana dizinin önemli bir işlevi olduğunu düşündürten ikincisine: Serüvenlerin tematik iskeleti hep aynı. Komiser orta halli bir vatandaş, hasmı ünlü bir kişi. Vatandaş altediveriyor bu ünlüyü, parlak görünüşünü aralayıp çirkin, kıyıcı bir varlığı sergiliyor. Seyirci hoşnut, yapımcı hoşnut, bitiyor serüven. Bu çatışkının bir anlamı olmalı. Bu anlamı Amerika'nın toplum yapısında aramalı.

Amerikan toplumunun ana özellikleri, örgütleniş biçimi, kutsal bir değişmezlik, bir saltık yasa olarak çakılıdır küçük amerikalının[1]

[1] Bu deyimi, amerikalı küçük - kentsoylu yerine, zihnimizdeki «çirkin amerikalı» imgesinden ayırdetmek için kullanıyorum.

kafasında. En üstün yaşama yolu: *The american way of life*. Bu düzgünün tartışılmazlığı, ideolojilere özgü bir düzenbazlığın başarıya ulaştığını gösterir. Böylesine bir yaşama biçimi geçici, tarihsel değil, doğaldır küçük-kentsoylunun gözünde. Yani, kentsoylu ideoloji kendini doğal gösterir, tarihselliğini gizler. Nitekim, küçük amerikalı kabul etmiştir bu durumu; görünene yürekten inanmıştır da. Ne var ki, böylesine bir düzen, onu bir anlamda dışlar. Çünkü, sütün kaymağını azınlığa: büyüklere ayırır. Elbette, belirli bir toplumsal-iktisadî düzenin gereğidir söz konusu bölüşüm. Büyük kentsoylunun yararlandığı özdeksel erinçten, ünden, küçüğü nasibini alamaz hiç. Ama, düşünce düzeyinde olağan karşılar bu görüngüyü: Yaşam bir yarışmadır, güçlü olan kazanır. Kendisi güçlü olamamıştır, yetinmeyi, alçakgönüllü olmayı, güçlüye saygı göstermeye bilmelidir. Gene de, için için güçlülere (bu sözcüğe olumsuz bir anlam yüklüyorum bu denemede) gıpta eder. Birer mit, birer kahraman haline getirir onları: Film yıldızları, başarılı iş adamları, şarkıcılar, sporcular, v.b.. Aslında, mitleştirme olayı, ideolojinin işleyişinin bir gereğidir. Küçük-kentsoylu bu gerçeğe aymaz, elbette. Hayranlıkla izler hepsini, yaşam öykülerini okur, sıfırdan başlayıp nerelere geldiklerine hayretle bakar, bir daha hayran kalır. Giderek, ruhsal aygıtındaki *benin ideali* ile özdeşleşir bu kişiler. Resimleri alınır, duvarlara asılır, giysilerine, saç biçimlerine öykünülür, v.b.. Pek yakınmadan, seve seve yapar bu işleri. Düzenin doğal olduğuna kanmıştır bir kez; onun için bilir: Güçlü olamadıysa suç kendisinin, dövünmesi boşuna. Üstelik, biraz önce andığımız özdeşleşme olayı epey doyum sağlar hani. Gelgelelim, bilinir ki, her ruhsal oluşum çiftdeğerlidir, iki öğeli bir birleşimdir. Hayranlığın yanısıra düşmanlık, hınç, en azından gizilgüç halinde vardır. Bu gizli hınç, edimli hale gelir de.

Pekçok ülkede küçük-kentsoylunun dramı aynı galiba: Hem kentsoyluyu kıyasıya yermek, eleştirmek, hem de ona öykünmek, sözün kısası, onu kıskanmak. Avrupa'da açıktan açığa, ekinsel, siyasal düzlemlerde oluyor bu çatışma. Amerika'da ise, gizlice sürüyor. Bunun nedeni, amerikalının kendine özgü kafa yapısı, belki. Başka nedenler de olabilir: Amerika, o gıpta edilen bir avuç zenginin, ünlünün dışında bir orta halliler (Amerika'ya göre) ülkesidir. Ve, orta halliler, temelde, bir ideolojik bütünlük içindedir: *The american way of life is the best*. Emekçiler de bir parçası bu bütünün: Kafaca, hepsi küçük-kentsoylu. Daha başka nedenler de bulunabilir, sanırım. Şimdilik, çatışmanın kendisi daha çok çekiyor ilgimi.

Bu çatışmanın gizlice geçtiğini söylemek, bilinç düzeyine çıkma-

dığını demeğe gelir. Öyleyse bilinçdışında; daha doğrusu, bilinçdışından gelen hınç yüklü itkiler var; bu bilinçsiz isteğin doyurulması gerek. Yalnız, doyurmak herşeyi açığa çıkararak yapılırsa, düzen alt üst olur. Dolayısıyle, yerdeş, düzmece bir doyum sağlanmalı. Küçük-kentsoylunun kentsoyluya karşı duyduğu sınıfsal hınç bastırılmalı, utku tattırılmalı küçük amerikalıya. Hem öyle bir biçimde yapılmalı ki bu, kentsoylunun da gönlü olsun, küçüğünün de. Yani, ideolojinin dışına çıkmadan. İşte, tam burada, Columbo devreye girer. Columbo'nun başarısı, gizilgüç hıncın edimli hale ideolojinin istediği yoldan gelişidir.

İlkin, Columbo'nun mesleği üzerinde duracağım. Çünkü, konunun canalıcı yanı bu. Columbo bir komiserdir, yani Yasanın temsilcisi, hattâ Yasanın kendisi. En parlak anlaklı suçlulardan üstün bir Yasa. Columbo'nun başarısı, Yasanın başarısıdır. Peki, Yasa nedir? İdeolojidışı bir bakışla: Bir tasarımdır, özdeksel, ekinsel temelleri vardır. İdeolojik bir açıdan yanıtlamağa çalışırsak, durum değişir. Öylesine yansır ki küçük-kentsoylunun bilincine, asıl kimliğini, temelini gizler, başka türlü gösterir kendini. İdeolojinin aşılamayan sınırı, koruyucu duvarı olur. Ötesini göremez küçük-kentsoylu. İdeolojik bilincin gözünde, Yasayı temellendiren hiç birşey yoktur. İşleyişi, Hegel'i anımsatır ister istemez. Ulusun tininin kendini yazıyle anlatması, komiserle savunması, kurmasıdır. Başlangıçta, hiç birşeye dayanmayan, kendinde bir tözdür. Komiserin varlığında somuta, tikele uzanır. Suçlunun bulunması edimiyle bir idea (kavram ile gerçekliğin bireşimi) olur, gene komiserin varlığında elbet. Bu haliyle katıksız, kendi kendine bir tasarım olarak gözükür. İlerde, başka bir açıdan döneceğim saf tasarım haline. Şimdi, Yasayı iki değişik biçimde tanımlamak amacındayım. Önce, Yasayı salt türel değil, aynı zamanda törel olarak gördüğümü, böylelikle bu kavrama zengin bir içerik yüklediğimi söylemeliyim. İlk tanım: Yasa, güçlünün buyurucu erkidir. Bilinen, ideolojidışı tanım bu, Yasanın egemen güç ile bağlantısını anlatıyor. İkinci tanımı ise, ideolojinin kendini başka türlü göstermesini düşünerek yapıyorum[2]: Yasa, vatandaşların koruyucu birliğidir. Öyle ya, Yasa belirli bir düzen içinde yaşayan kişileri hem bu düzenin içinde tutar, hem de sapkınlara karşı korur. Düzenin özünden doğar Yasa, tutucu bir ıraya sahiptir. Düzenin korunması için gerekli şeylerden biri, bu düzen içinde yaşayanların düzene inan-

[2] Gerek bu tanımları yaparken, gerek denemenin öbür bölümlerinde Gilles Deleuze'ün bir incelemesinden yararlandım: Présentation de Sacher-Masoch, Editions de Minuit, 1967.

maları, giderek düzen ile özdeş olmalarıdır. Bu, kafa yapısının, düzenin değerler dizgesini, Yasasını benimsemesi, Yasanın ikinci tanımına bağlanması demektir. Böylece, «*The american way of life*» düşünü her kafaya çakılır. Yasa, yasadışı isteklerin gerçekleşmesini engelleyecek, geriye ittirecektir, artık.

Bu kertede, Jacques Lacan'ın çarpıcı bir denklemine rastlıyoruz: Yasa, geriye itilmiş istek ile aynı şeydir. Nasıl oluyor bu? Yasaları eslemek, isteği reddetmektir. Yasanın, ideolojinin otağı olan üst-bende bulunduğu bilinir; dolayısıyle suçluluk duygusunu kullanarak kendini kabul ettirdiği de. Kişinin eslekliği, bu duygunun yoğunluğu ölçüsündedir. Freud'un deyişiyle: «En iyi ve en uysal kişide aktörel buluncun kesinlikliliği olağanüstüdür». Sanırım, çok önemli bir noktaya vardık; sürdürelim. Gene Freud, aktörel buluncun güçlendiği ölçüde istekleri geriye itmediğini, tersine, reddedişlerin aktörel buluncu güçlendirdiğini gözlemliyor. Sözün özü, benim bildiğimin tersi oluyormuş aslında. İsteği reddettikçe Yasayı esliyor kişi. Her türlü saldırganlık, istek doyurulamayınca yer değiştiriyor, üst-benin eline geçiyor, orada sürdürüyor açgözlülüğünü, ben üzerindeki baskı artıyor böylece. Yukarıdaki akıl yürütme, Lacan'ın denklemini açıklığa kavuşturur, daha da öteye götürür bizi. İstek Yasa ile içiçedir, baskıları özdeştir. Baskı aynılığı, doyumlarını sağlayacak nesne sayısını da teke indirir. Ele aldığımız konuda da, küçüğün ve büyüğün ereği birdir: Toplumun üst katı, dolayısıyle başarı, zenginlik, ün. Yani, nesne tektir. Söz konusu nesnenin bizce önemli özelliği, hep gizli kalmasıdır. Freud'un temel terimlerine başvurarak açıklamağa çalışacağım. Nesne anadır, istek anayı gezler. Ama bu erek, üst-benden gelme suçluluk duygusundan ötürü bilince çıkmaz. Bu bağlamda, babaya karşı ikili bir duygu besler. Anaya sahip olduğu için hem ona düşmandır, hem de onun gibi olmak ister. Duygunun birinci yanı bilinçsiz kalır, ikinci yanı daha belirlidir. Baba, benin idealidir. Anaya sahip olmanın bir yolu, baba ile özdeşleşmektedir. Özdeşleşme olayı, bilinçsizce olur. Bundan böyle, isteği reddedip kalıbına girdiği Yasanın: babanın erkinin uygulanması ile isteğin doyurulması aynı şey olacaktır. Olayın bilinçsizceliği, babanın varlığının gizli kalmasına yol açar. Ana, bilincin eriminde değildir zaten. Ortalıkta devinir görünen tek şey, Yasadır. Burada, yinelemek gerekiyor: Babanın gizliliği yüzünden Yasanın asıl kimliği değil, maskesi görülür, küçük kentsoylu bu maskeyi savunur. Böylelikle, hem ana hem de baba görünüşte reddedilmiş, Yasa oedipus'gil temelinden soyutlanmıştır. Saf bir tasarımdır, artık. Bu uslamlamayı denememin diline aktarır-

sak: Küçük-kentsoylunun zenginliğe, üne kavuşma isteği geriye itilir. Bu istek, onu dışlamış olan kentsoylu Yasanın eline geçer. Ancak görünüşte saltık Yasanın uygulanması ise, düzeni bozmadan doyum sağlar. Önemli noktaya geldik gene. Columbo dizisinde cezalandırılan kişi, kent soyludur. Yani, Yasanın sahibi; Freud'un dilinde, baba. Babaya ilişkin duygunun biraz önce bilerek açmadığım birinci yanı sahnededir: düşmanlık. Dizi boyunca, benin ideali aşağılanmaktadır, ama neye göre? Gene, Yasaya göre. Benin idealini aşağılamak, beni yüceltmektir, bir bakıma. Ben ya da küçük-kentsoylu, suç işlemediği için övülür. Üstüne üstlük, suçluyu yakalayan da odur. Yasa, orta halli ile özdeşliğini vurgulamaktadır, bu kez. Gene kaynağını gizleyerek, hem kendini korumakta, hem de küçük amerikalının hıncını gidermektedir. Bu olaya hangi nedenlerin yol açtığına ilerde döneceğim. Şimdi: O halde, Yasa saltık görünümünü hep korumaktadır. Zaten, hep ikinci tanımının çerçevesinde bilinmektedir. Birinci tanım bilincin dışında kalır; öğrenilmez. Yasa, vatandaşların birliği olarak, sınıfına, orununa bakmaksızın her suçluyu yakalamaktadır. Yasanın ideolojik işleyişinin önemli bir özelliğinin altını çizmek gerekiyor, bu arada. Söz konusu işleyiş eytişimsel değil, paradoksaldır. Kendi dışında çözüm getirmez, kendini aşmaz, dönüştürmez, ancak doğrular; denge durumuyle başlar, denge durumuna döner. Kendinde, kendisi için, kendi içinde Columbo aracılığıyle kalır.

Oldukça kurgusal ve can sıkıcı bir bölümden sonra Komisere dönelim. Bir karşı-kahramandır o. Bilinen kahraman tipi, benliğinde olumlu nitelikleri toplar: güzeldir, güçlüdür, v.b.. Orta hallinin özlemlerinin bir kestirmesidir, bir anlamda. Benin idealidir, seyirciyi etkilemesi kolaydır. Columbo ise, ters yönde bir abartmayla yaratılır. Çirkindir, zengin hiç değildir, yaşam yarışında tepelere varamayacak bir kişidir. Bu niteliklerine kalırsa, seyirciyle özdeşleşmesi güçtür. Ama, olumlu yanları da vardır: Kalenderdir, tutkusuzdur, kanık bir kişidir, parada gözü yoktur, karısıyle ufacık bir evde *(home sweet home)* yaşamak ve alnının teriyle kazandığı maaşı yeter ona. Orta hallinin ülküsel niteliklerini taşır. Bütün bu benzeşliklerin yanında bir de anlak gücü. Hem de Yasanın hizmetinde, giderek Yasanın kendisi olmuş bir anlak. Özdeşleşmenin sağlanması için gerekli öğeler hazırdır. Sınıfı ülküselleştirildikten sonra bu anlak, sınıfının hıncını giderecektir. Özdeşleşme, benin ideali düzeyinde olmaz, elbette. Yasa, bene indirger kendini; tamı tamına düzgülere uyan, düzgüleri saltık olumlu sayan bene.

Karşı-kahramanın hasmı, bir kahramandır. Sözgelimi, başarıları dillere destan zengin, çocuklara örnek diye gösterilen bir generaldir.

Columbo, ergenlik çağında onun gibi olmak istemiştir. Ya da kozmetik bir tanrıçadır. Ona da Columbo'nun karısı hayrandır. Ne yazık ki, ikisi de onların katına erememiştir. Gelgelelim, öyle olmak isteği ortadan kalkmaz, geriye itilir. Doyurulması zorunludur, demiştim; benin idealinden söz etmiştim. Neden, piyasaya bir kahraman sürülmez, gene?

Amerika'nın son yıllarda ne halde olduğu ortada. Belki de toplumun yapısında birtakım değişmelere yol açacak bir bunalım, her düzlemde yaşanıyor. Küçük amerikalı tedirgin, şaşkın. Başkanın bile yolsuzluk yapabileceği, yaptığı ortaya çıktı. Geçen gün ilginç bir yazı okudum: Amerika yeni bir düzen arıyor[3]. Yazar, toplumunun içinde bulunduğu durumu sergiliyor, öngörülerini sıralıyor. Bu arada, başkan Ford'un bir sözünü anıyor. Ford: «Toplumun temel kimliğine gölge düşürmek istiyenleri... şiddetle kınamalıyız» diyor. Yeni bir düzen doğmak yolunda olsa bile, eeki düzen kendini savunmak zorunda, elbet. Columbo'nun bu dönemde ekrana fırlaması bir raslantı değil, savunmaya katkı. Burada, bir kanıma yer vermem gerekiyor. Sanmam ki amerikan ideologları otursunlar, böyle diziler hazırlamayı planlasınlar. Columbo gibi olaylar, ideolojilerin zaman içinde işleyişlerinin istemdışı bir gereğidir. Konuya dönelim. Tarihin şimdiki aralığında ekrana alışagelmiş bir kahraman çıksaydı, seyirciyi pek çekmezdi. Küçük amerikalı, başarılılara şüpheyle bakıyor. İdeoloji, kendini bu yoldan yutturamazdı. Vatandaş, somut, sahici yaşamda yadırgatıcı olaylarla karşılaşıyor, pireleniyor. Page Smith'in deyişiyle, «özel sektörde onarılmaz bir ahlâksal çıkmaz» var. Görüyor bu durumu, ama düzenin özünü sigaya çekebilecek halde değil. Yöneticileri, toplumun üst katındakileri ahlâksızlıkla suçluyor. Olanı biteni ahlâk düşüklüğüne bağlıyor. İdeolojinin istediği de, böyle davranması. Öte yandan, suçlamaların yanısıra sınıfsal hınç da bunalım dönemlerine özgü bir biçimde kabarıyor. Alışılan düzenin sarsılması, doyumda azalmaya yol açıyor. Açılan yerlerden ise, hınç akmağa başlıyor. Toplumdaki bunalım, hıncın kabarması için bir, belki de tek olanak oluyor. Ve, Columbo giriyor işin içine. Düzeni savunmak, küçük-kentsoylunun kızgınlığını gidermek için. Küçük amerikalının suçlaması ahlâki, yani bir aktöre, Yasa adına yapılan suçlama. Suçlanan ise, Yasanın kendini göstermeyen sahiplerinden biri: bir kentsoylu. Suç olarak en aşalığı seçilmiş: kıya. Aşağılamanın düzesi, hınca koşut olarak artıyor böylece. Kıyaların asıl nedenleri, anamalcı dizgenin doğurguları: Sanayi casusluğu, para hırsı, yarışma, yüksel-

[3] Page Smith, çeviren: Engin Aşkın, Varlık 821, Şubat 1976.

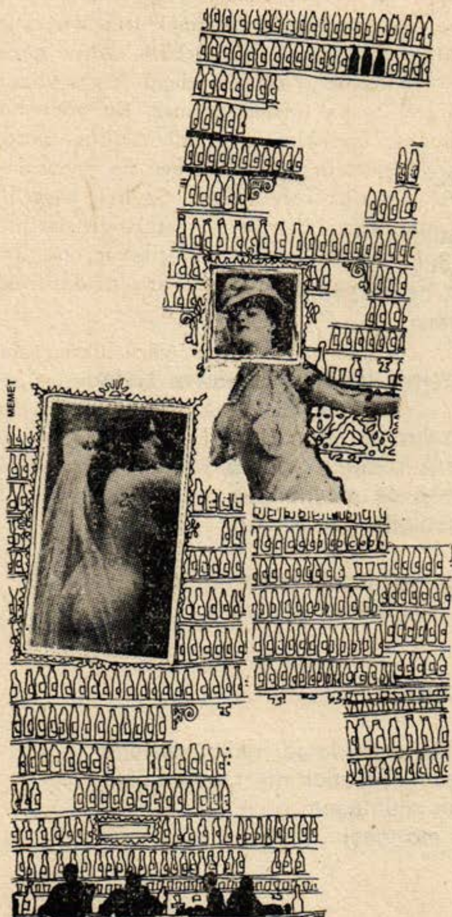
me tutkusu, vb. Düzene inanmış seyirci, bütün suçları ahlâksızlığa bağlıyor, toz kondurmuyor toplumun temel kimliğine. Yasa ile özdeşleşiyor, buradan kalkarak değerlendiriyor durumu. Ayrıca, Yasanın uygulayıcısı da o. Hegel'in, orta sınıflara değgin ilginç, Yasanın ikinci tanımına bağlanabilecek bir sözü var: Kamu görevlilerinin yer aldığı orta sınıfta devletin bilinci ve en parlak ekin bulunur. Orta sınıf, türe ve anlak bakımından, devletin ortadireğidir. Türe ile anlak, orta halli komiserde birleşmişler, edimli hale geliyorlar. Değinmiştim: Bunalım dönemlerinde, babaya benzemek isteği değil, öç almak isteği ağır basıyor. Yasa, kendini temize çıkarmak için, görünmeyen sahiplerinden birkaçını kurban ediyor. Böylelikle, saltık görünüşünü ve aslını gizlemeyi sürdürüyor. Yasa ile küçük-kentsoylunun çokyanlı isteği özdeş kaldıkça, başka türlüsü olamaz. Bu yöntemle yükselme tutkusunun dışlanması, özellikle ilgi çekici. Aköreye göre, gücü yettiğince, hakkınca yükselebilir kişi, ama her ne pahasına yükselmek tutkusu «kötü»dür. Kötülük sergileniyor. Seyirci, başarılı bildiklerinin, kıskandıklarının sapkınlıklarını ve cezalandırışlarını seyrediyor, kendine benzeyen Yasadan hoşnut, sahip çıkıyor ona. Toplumun iki tabakası, dolayısıyle Yasanın iki tanımı arasındaki ıraklık da korunmuş oluyor.

Görülüyor ki, Yasanın ikinci tanımı yürürlükte, aslını gizlemek üzere. Bence, tecimin gerçek niteliğini en iyi Fourier anlatmış: Bir liralık malı üç liraya satmak, üç liralık malı bir liraya almak. Türkçesi, üçkâğıtçılık. Yasasını da aynı üçkâğıtçılıkla kabul ettiriyor. Ama bu kez, bunalım, Amerika'nın toplum yapısında birtakım değişmelere yol açacak kadar zorlu, galiba.

çizimleme

•

mehmet sönmez

ünlü kişiler sözlüğü

•

refik durbaş

ECZACI KEMAL

Eleştirmenler sanıyor ki
kendi imalâtı içtiği rakı
kalamar, beyaz peynir, radika
ve meyve salatası

Bu yüzden edebiyat tarihine alınmıyor şiirleri

Oysa genç ozanlar ve İlhan Berk
biliyor ki bu lirik, romantik adam
gelse de gelmese de meyhaneye
kadehi yelek cebinde her zaman

Bir gün yeniden yazılacak edebiyat tarihi
ve ilk sayfada yer alacaktır şiirleri

ORHAN GENCEBAY

Türkiye'nin bütün orta dalga minibüslerinde
bugün ve hergün özel indirimli müzik şöleni
pazar akşamları muhteşem gala
hanımlara aile matinesi

Söz, müzik ve okuyan: Orhan Gencebay

MANYAK YALÇIN

Bir kurt olarak yaşıyor kitapların arasında
ve her akşam saunaya gidiyor sesini kemiren harflerden
temizlenmek için

ŞEYTAN MEMET

Ya liseli bir sarışın kızdı sevgilisi
ya da domestik vaziyette yaşlı bir kadın

Hiçbir zaman evi, paltosu ve sigarası olmadı
arakladığı kızların dizlerini öpmekle geçirdi günlerini

Şimdi anılarını yazıyor park kanepelerine tebeşirle
ve düşünüyor durmadan okşayarak saçını aynaların:
— Her gece nasıl da patlatır mışım onyedi fişeği

KÖR GALİP

Pazar günleri haricinde
siyasi ve maç münakaşası yapmayan
kendine dönük bir yazardı

Tuzlu leblebi, bira, dual marka bir pikap
ve binlerce çıplak kadın resmi arasında
teslim oldu bir akşam bir kutu optalidona

Beyaz şarapla yıkadılar cesedini

KEL ERGİN

Gençlik yıllarında
çok konuşan karısının sesini resimledi

bir elektronik müzik öncüsü: edgar varese

•

evin ilyasoğlu

1939-1945 arasında kalan savaş yılları, Avrupa'nın her ülkesinde derin izler bırakarak akıp gitmiştir. Sanat dallarında da bu dönem içinde belli bir sapma, içe dönük ve aşırı duyarlılığa yöneliş göze çarpar. Bu karamsar duyarlılık bazan öylesine ötelere varır ki, ortaya çıkan yapıtı alışageldiğimiz değer yargılarına göre eleştirmek iyice güçleşir.

Müzikde insancıl olmaktan, kişisel olmaktan kaçınan akımlar oluşur. Kulağa hoş gelen çalgılar ve insan sesi, yerini mekanik ses gereçlerine devreder. Böylece, elektronik titreşimlerden, magnetik teyplerden ya da yapay seslerden kurulu somut müzik akımları çıkar karşımıza.

Bu arada, sanatçı - halk ilişkileri yine karanlık bir çıkmaza girer. Değişen toplum yapısı, uluslararası gerginlikler, genel politik huzursuzluk, sanatçı ve erdem çevre üstünde etmendir. Diğer yönden, ruhbilimsel bir sorun çıkmıştır ortaya: Genç besteci kâğıdı kalemi eline aldığında, «Bugüne dek söylenecek her şey söylendi; her türlü biçim denemesi yapıldı. Tüm teknik araçlar ve orkestra etkinliğinden yararlanıldı. Ve, bana yaratacak yeni bir dil kalmadı» kaygusu içindedir. Böylece, çağdaş besteci kendini korkunç bir boşlukta çalışırken bulur. Müzik, dinleyicisinden, dış dünyadan ve gündelik yaşantısını sürdüren rasgele insandan kopmuştur. Tıpkı bilimsel araştırmalarıyla laboratuarına kapanan atom bilgini gibidir besteci. İşte bugün hemen her ülkede çağdaş müziğin önemli bir sorunu haline gelen besteci - dinleyici ilişkisi bu temel nedenlerden doğar.

Yirminci yüzyılın ortasından bu yana sayabileceğimiz başlıca tek-

nik gelişme, matematiksel öğelerin müziğe etkinliğidir. Aslında bu araştırma çok eskilere gider: Eski Mısır'daki gizemci sayılar kavramı ile, Hristiyanlık inancındaki Tanrı, Meryem, İsa üçgeni, çağlar boyu birçok besteciyi etkilemiştir. Örneğin Fransız bestecisi Messiaen ve Alman bestecisi Stockhausen'i de bu kavramdan yararlanırken buluruz.

Günümüzde bu matematiksel kuram ile uğraşan başlıca isim, Schillinger'dir. Gershwin'in öğretmeni olup, «Sanatın Matematiksel Temeli» adlı bir kitap yazmıştır. Schillinger, 65,535 çeşit ritm tipi olabileceğini hesaplamış, aynı olasılığı melodi ve armoni gibi müziğin diğer öğeleri için de geçerli görmüştür.

İki dünya savaşı arasındaki müzik öncülerinin başında Edgar Varese'i saymamız gerekir. Fransa'da Korsikalı bir aileden dünyaya gelip, İtalya'da mühendislik okumuş, Paris Konservatuarında da armoni ve Konturpuan dersleri almış, Varese, 1927'de Amerikan vatandaşı olup oraya yerleşir. Savaştan önce tanıştığı Richard Strauss ve Busoni, Varese'in müziğine yeni bir estetik açı getirmiştir. New York'ta Uluslararası Besteciler Birliğini kurup, birçok Avrupa yapıtlarının ilk kez Amerika'da yorumlanmasını sağlamıştır. Varese'in de ilk üç yapıtı New York'ta seslendirilir.: Offrandes, Octandre ve Hyperism. Tümü de yeni müzik görüşünü yansıtan parçalar. Tını, vurgu, devinim ve ritm olarak algılanması gereken bu yeni müzikte alışageldiğimiz melodi ve armoniyi duymayız. Edgar Varese buna: «Sesin uzaysal düzenlenmesi» adını verir.

«Öyle bir bomba arıyorum ki» der Varese, «müzik dünyasında kocaman bir gedik açacak ve tüm seslerin bu dünyaya girmesini sağlayacak.»... Yani tüm gürültünün, yaşantımızda yer alan her çeşit sesin. Bu etkinliği elde edebilmek için de, Varese üfleme çalgılara ve vurma çalgılara çok yer verir müziğinde. Örneğin İonisasyon, 35 vurma çalgıyı içerir. Bu konuda da Varese'i Fütirist etkide buluruz. Şöyle ki güncel yaşantımızda yer alan sesler, örneğin fabrika gürültüsü, sokaktaki patırtılar nasıl bizim bir parçamız ise, bunlar yeni sanatta da yansımalıdır.

Yepyeni bir yaklaşımdır Varese'inki. Ne Schönberg'in dizisel müziğine, ne de belli bir tona bağlı olmayan müziğe benzer. Varese'i ilgilendiren şey «ses»tir. Bir müzik eleştirmeni şöyle der: «Varese'in armonisinde bir tüme varış yoktur. Ayrıca bir tema gelişmesi de yoktur. Yalnızca ses bloklarını bir araya getirmiştir. Önceden yerleşmiş kalıplardan, —Varese'e göre zorlayıcı sınırlardan— kurtulmak isterken, kendini kimsenin yaşamadığı bir estetik dünyada bulmuştur. Di-

ğer sanat dallarıyla arasında sınır çizgisi olmayan bir dünya.» Varese'in ses kalıpları, Fütirizm, Kübizm ve Primitivizm'in müziksel doğrultusudur. Braque, Picasso, Giacometti ve Moore'un resim ve heykele getirdiğini Varese müziğe getirir.

1937 yılında Varese, beste yapmamaya karar verir. Çünkü artık alışageldiğimiz çalgıların sesi onun ilgisini çekmez. Ancak bir süre sonra teyp sesine ilgi duyar ve böylece yeniden beste yapmak için bir kaynak bulmuş olur.

Teypten yararlanmağa başlamasıyla, olgunluk çağındaki verilerini elektronik sesler süsler. Örneğin 1954 te bestelediği «Çöller» adlı yapıt ile 1953 de bestelediği «Elektronik şiir» bu dönem verileridir.

Çöller, iki temel ses grubundan oluşur. Birinci gurup, geleneksel orkestra çalgılarıyla seslendirilir. İkinci gurup ise, stereo bir teypin çıkardığı elektronik seslerden oluşur. Bestecinin kendi yorumuna göre, çalgıların seslendirdiği bölüm, uzayda bir duyarlılık yaratırken, insan elinin yönettiği bir öğe ile birleşir. Teype alınmış sesler ise uzayın insansız kesitine aittir.

Kulağın duyduğu tüm seslerden yararlanmağa öncülük etmiş bir besteci Varese. Kendini tanımladığı şu sözlerle bitirelim yazımızı: «Beni bir besteci olarak adlandırmayın, dilerseniz bir ritm ya da tını mühendisi diyebilirsiniz bana.»

yenidönem

gürkal aylan

bir tren duruyor, sesi papatyadan
vagonları ballıbaba, katırtırnağı

bir tren duruyor ve sevinçle karşılıyorum
nicedir görmediğim o konuğu

solumağa başlıyor, attığım her adımla
yalnız benim olsun istediğim doğa

basarak geçtiğim her ot
dirilmeğe hazır yeniden

yalıyor döne döne gelen coşku rüzgârı
eski bir ev gibi boşaltılmış yüzümü

insanları kafatasına çeviren zaman
şimdi nasıl eriyor avuçlarımda

eşek arısı

•

şiir erkök

Sıdıka Hanım o gece doğru dürüst uyuyamadı. Önce, bahçede bağırta bağırta 'gece televizyonunu' izleyen kampın uyanık karılarına inat televizyona kıçını çevirdiği gibi telefon rehberini okudu, sonra da «Sıdıka Hanım'cığım, siz yatmadınız mı?» diye gerine gerine karşısına geçen hatunlara «Okumam bitmedi» diyebilmek için oturdu! «Ne okuyorsunuz? Telefon rehberi mi? İlahi Sıdıka Hanım'cığım hiç telefon rehberi de okunur muymuş?» diyenlere, «Ya ne yapılır?..» dedi ve oturdu. «Aradığınız numarayı bulamadınızsa yardım edeyim, Sıdıka Hanım Teyze» diye yanına sokulan şaşkın kıza, «Arayışın özünde bulmak vardır» deyip oturdu; sonunda herkes ortalıktan çekilip yattığında kampın köpeğine, «Sorsana ulan,» dedi, «Neden telefon rehberini okuduğumu?» Köpek Sıdıka Hanım'ın ayaklarının dibine kıvrılıp yattı. Anlaşılan telefon rehberini neden okuduğumu soracak it kalmadı, diye düşündü Sıdıka Hanım, odasına girdi. Saat ikiye geliyordu. Sabaha az kalmış, diye geçirdi içinden, hazırlık olsun diye geceden mayosunu giydi, üstüne pazen geceliğini geçirip yatağa daldı. Fakat uyuyamadı. Kocası bilmem ne toplantısında bulunmak için kente inmişti, boş yatakta Sıdıka Hanım'ın sırtı üşüyordu. Keşke köpeği alsaydım yanıma, diye doğruldu, perdeyi aralayıp ıssız bahçeye baktı, köpek telefon rehberini bıraktığı masanın altında uyukluyordu. Uyuduğuna bakılırsa üşümüyor, diye düşündü Sıdıka Hanım, kalktı yataktan, sırtına geçirebileceği tüylü bir şey aradı, sonunda peruğunu sırtına soktuğu gibi büzülüp uyudu.

Ertesi sabah Sıdıka Hanım sersem gibiydi, uykusuzluktan üşüyordu. Havaya baktı, sevimsiz bir hava. Denize girip girmemeye karar veremedi, her olasılığa karşı geceliğinin üstüne havlu giysisini geçi-

rip, yün çoraplarını çekti, ayağına deniz takunyalarını taktı, bahçeye, kahvaltı masalarının sıralandığı yere indi.
«Günaydın Sıdıka Hanım. Nasılsınız?»
Sıdıka Hanım kendisini tepeden tırnağa süzmekten göz kapakları düşmüş bayanın yanına sokuldu:
«Vallahi hiç iyi değilim kardeş» dedi, «Bütün gece uyuyamadım, Galip yoktu yatakta.»
«Yaa..»
Sonra garsona seslendi:
«Oğlum çorba yok mu, çorba?»
«Öğle yemeği listesini bilmiyorum, anne» dedi garson.
«Öğle yemeğinden söz eden kim oğlum, çorba yok mu şöyle sıcacık içiverelim sabah sabah.»
«Yok anne,» dedi garson, «şikâyet kutusuna yazarsın, bir daha sabahları çorba verirler.»
«Sen fazla konuşma, getir hele benim çayı. Demli olsun. Bizim Galip duyarsa şikâyet kutusuna çorba diye yazdığımı boşar beni alimallah..»
«Aman sakın ha, Sıdıka Hanım'cığım..» diye pufkurdu gözkapakları düşmüş bayan. Sıdıka Hanım diplerinden akları görünmeye başlamış çocuk kakası renginde ondüleli saçlarını pufkuran bayanın burnuna dayadı:
«Kuzum çok görünüyor mu aklar?»
«Yok canım, gençsiniz daha Sıdıka Hanım'cığım. Hem Galip Bey'in de saçları kırlaşmaya başlamış nasılsa..»
«Galip'in saçlarından bana ne..» dedi Sıdıka Hanım, «Benim sırtım kaşınıyor.»
Sonra sırtından peruğunu çektiği gibi kafasına yerleştirdi.
«Ay, arkam pişti kardeş, acık da kafam pişsin. Zaten üşütmüşüz..»
«Galip Bey ne zaman gelecek Sıdıka Hanım?»
«Anne çayını koydum masana..» diye seslendi garson.
«Toplantı ne zaman biterse.. Bu çayın şekeri nerde? Şeker!!»
«Benim adım Niyazi anne..» dedi garson şeker çanağını getirip masaya koyarken.
«Aslanım şeker oğlum benim!» dedi Sıdıka Hanım, «anne diyen dillerini yesinler..»
«Peruk mu taktın, anne.. Ablam olmuşsun bu kafayla.»
Sıdıka Hanım kıkırdadı:
«Çek git işine şimdi, sulanma bakayım..» İçine çeke çeke çayı yudumlamaya başladı.
«Ne örüyorsun kardeş?» dedi demin kendisine laf atan bayana.

«Küçük torunuma yelek örüyorum. Görmek ister miydiniz?»
«A.. Gözlerim yorulur, göremem.» dedi Sıdıka Hanım, başka yana baktı. İlerki masada günde altı kez bluz değiştiren bayanın sabah kahvaltısı bluzunu süzdü. Havlu giysisinin düğmeleriyle oynadı. Bir başka masada eşinin ekmeğine tereyağı süren bayı seyretti. Bayan ise kolyesi ile oynuyordu. Sabah sabah kolye takmayı unutmamış, diye geçirdi içinden Sıdıka Hanım, belki de boynu üşüyordur.
«Kolyeniz pek güzelmiş» diye seslendi kumru bayın sevgili eşine,
«Mersi» dedi bayan, zarif dişlerini gösterdi.
«Geçende bir yerde okumuştum,» diye sürdürdü Sıdıka Hanım, «Kürklü kolyeler pek modaymış.»
«Ya..» dedi bayan, kendisine hayran hayran bakan kocasına gülümsedi, kirpiklerini kaşına dikip, gözlerini parlattı. Kendi aralarında mırıl mırıl konuşmaya başladılar. Sıdıka Hanım genel müdürün eşine baktı. Hanımefendi sabah bluzunun kol ağızlarını kıvırmış, sabah gazetesini okuyordu. Yandaki, küçük torununa küçümencik yelek örüyordu. Sıdıka Hanım masaların altında konuşacak kedi köpek aradı, bulamadı. Havlu giysisinin ceplerini karıştırdı. Telefon numaralarını yazdığı kâğıdı buldu. Oturdu, o numaraları altalta dizip bir güzel topladı, sonra toplamı altıya böldü, böylece her bir haneye düşen ortalama ağırlığı buldu, sonra yukardan aşağıya her bir haneyi ayrı ayrı toplayıp ortalamalarını buldu. Tam genel ortalamadan sapmaları hesaplıyacaktı ki

Niyazi gözüktü:
«Ne yapıyorsun anne?»
«Zihin cimnastiği yapıyorum.» dedi Sıdıka Hanım.
«Bir çay daha ister misin?»
«Sorulur mu ya..»
Sıdıka Hanım bir süre kertenkelelerin oyunlarını izledi. Kolyeli bayanla kocası masadan kalkmış gidiyorlardı. Ağız ağıza vermiş bir çift kertenkeleden ne güzel kolye olur, diye düşündü Sıdıka Hanım.
«Ama anne, ben fotoroman da istiyorum.»
Sıdıka Hanım başını çevirdi, genel müdürün hanımı bol bluzlu kızıyle konuşuyordu. Kız ufak ufak tepiniyordu durduğu yerde:
«Hem ben bu gazeteyi de sevmiyorum.»
«Şimdi tâ oralara kadar yürünür mü? Akşam birlikte o yana yürüyüş yaparız, alırsın fotoromanı.»
«E.. ben ne okuyacağım güneşlenirken..»
«Tabiat Bilgisine çalış.»
«Öf.. Aman..»

Sıdıka Hanım, bu kızın bir dalgası var, diye geçirdi içinden, gitti yanlarına.

«Şey..» dedi, «Kusura bakmayın ama, ben de gazete almak istiyordum, ne yanda satılıyor acaba kardeşim?»

Kız atıldı:

«A.. Ben size göstereyim teyze... Ben de gitmek istiyordum, gideriz birlikte..»

«Gidin bakalım..» dedi kızın çok bluzlu anası, ufak para çantasından para çıkarıp kızına verdi, kız yerinde duramıyordu.

«Geç kalma da bir an önce denize gir.» dedi anası, Sıdıka Hanım'ın yüzüne bakmadan.

«Olur,» dedi kız, «Kapıda bekliyeyim ben sizi olmaz mı?»

«Ne diye bekliyecekmişsiniz?» dedi Sıdıka Hanım, «Ben hazırım, hemen gidebiliriz.»

Sıdıka Hanım pembe üstüne mor menekşeli pazen geceliği, geceliğin üstüne geçiriverdiği cam göbeği havlu giysisi, omuzlarına attığı siyah şalla kız ile anasının karşısında poz aldı, gözlerini kırpıştırıp gülümsedi. Annesinin kendisini göndermekten caymasından korkmuş olacak, «Gidelim o zaman..» dedi kız çabuk çabuk.

Kapıya yürüdüler. Sıdıka Hanım göbeğini çıkarta çıkarta başı çekti. Karşıdan kampın doktoru geliyordu:

«Merhaba Sıdıka Hanım» dedi, Sıdıka Hanım'ın omzuna attı elini, «Ne var, ne yok..»

Sıdıka Hanım ayağındaki yün çorapları gösterdi:

«Sıcak tutuyorum ayaklarımı, iyi gelir değil mi?»

Adam katıla katıla güldü:

«Sıdıka Hanım sizde bu istek varken, olur, o iş de olur..» dedi, gitti.

«Haydi, gidelim..» Sıdıka Hanım'ın yüzü aydınlanmıştı.

Yürüdüler. Bu kızla ne konuşmalı ki... diye düşündü Sıdıka Hanım. Konuşacak bir şey bulamadı, şarkı söyliyelim iyisi mi..

«Türkü çağırmasını sever misin?»

«Pek bilmem..» dedi kız.

«Ben bayılırım türkülere..» diye söze başladı Sıdıka Hanım.

«Araba geliyor..» dedi kız.

«Ne?!» diye yerinde zıpladı Sıdıka Hanım, araba hızla Sıdıka Hanım'ı sıyırdı geçti.

«Tavuk mu eziyorsun be!» diye sürücüden önce davranıp horozlandı Sıdıka Hanım.

«Tavuk olsaydın ezmezdim» diye bas bas bağırdı sürücü, «tövbe tövbe..» Bastı gitti. Tavuk olmak ne zormuş, diye düşündü Sıdıka Hanım,

ayağından takunyaları atıp yün çoraplarıyle kızgın kumlu yolda yürümeye başladı, «Sıcak iyi gelirmiş, öyle dedi doktor.» dedi başına dikilmiş sabırsız sabırsız saatine bakan kıza.

«Neyse.. Ayak banyomu sonra tamamlarım, sen bekletme de oğlanı.»

«Ne?» dedi kız, kızardı.

«Ne?» diye benzetledi Sıdıka Hanım, «Buluşmaya gitmiyor musunuz?»

«...»

«Yakışıklı mı bari?»

«Kim?» Kız kızarıyor. Kızlara kızarsınlar diye mi kız derler acaba, diye düşünüyor Sıdıka Hanım.

«Anlaşılan yakışıklı. Kaç dişi var?»

«Efendim?»

«Kaç dişi var?»

«Saymadım.» dedi kız ters ters, hızlandı.

«Daha devr-i teslim yapılmadı mı?»

«Ne?»

«Neci bu çocuk?»

«Okuyor.» dedi kız, parmaklarıyle oynamaya başladı.

«Sağlıklı mı?»

«Ne bileyim ben?!»

«Bil kızım, bil! Sağlığı yerinde olsun. Çocuğu oluyor muymuş?»

«Rica ederim Sıdıka Hanım.»

«Bir şey mi istedin yavrum?»

«Öf.. Sizinle de konuşulmuyor ki..»

«Peki peki.. ama evlenmeden önce bir sağlık denetiminden geçir. Tamam mı?»

«Siz geçirdiniz mi?»

«Ben geçirdim tabii..» dedi Sıdıka Hanım, «O beni geçirmedi zavallı..» Attı bir kahkaha. Kız da gülmek zorunda kaldı sonunda.

«Ha şöyle, azıcık yüzün gülsün.. Sonra almaz oğlan valla..»

«Sizi nasıl aldı eşiniz?» dedi kız.

«Kazara.»

«Nasıl kazara?» diye yılıştı kız.

«Ben denize gidiyordum. O zaman da şimdiki gibi yüzme bilmezdim. Sen biliyor musun. Bana da öğretsene.. Of.. Amma sıcak oldu be! Ne diyordum, işte ben mavi mayomu giymiştim, hiç unutmam, daldım suya. Su çivi gibi, beni çeker de çeker. Bunlar da kumda güneşlenirlermiş, şu kız boğulsa da kurtarsam, diye bir ses işittim, Galip'in sesi imiş, ne bileyim ben, can derdine düşmüşüm o ara, boğuluyorum, diye bağırdım, biri atladı, Galip'miş atlayan. Ben ne bileyim, tutunmamla

oğlan suları boylamaz mı.. Bense bu ara ısınmıştım, öyle pek soğuk gelmiyordu su, başladım ellerimi çırpmaya, ben ellerimi çekince Galip de su yüzünde göründü, 'İyi misiniz?' dedi soluk soluğa, 'teşekkür ederim, iyiyim, siz nasılsınız?» dedim ben de. İşte, sonra ben kuma çıktım, o da kumlandı, eve yollandım, o da yollandı. Bir de baktım bir sabah anasını göndermiş, evlenmek istiyormuş, çok açık sözlü kızsın, sevdim seni, dedi. E.. ben de onu sevmiştim. Yakışıklıdır benim kocam, hiç gördün mü?»

«Hani şu saçları hafif dökülmüş..»

«Afetmişin sen! Galip'in saçları gür, dalga dalgadır.»

«A.. Bildim.» dedi kız, «Çok genç, yani genç görünüşlü kocanız. Niye öyle sık sık kente iniyor?»

«Çalışıyor.» dedi Sıdıka Hanım.

«Hafta sonları da mı?»

«Hafta sonları çalışılmaz mı? Biz dar gelirli insanlarız küçük hanım. Başka türlü sizin aranızda sizlerle nasıl aşık atabilirdik?»

«Özür dilerim.» dedi kız.

«Önemli değil..» dedi Sıdıka Hanım, kızın yanağını okşayarak, «haydi biz yolumuza bakalım. Kaçta buluşacaktınız?»

«Şey.. İşte onbuçukla onbir arası diye sözleşmiştik..»

«Koştur o zaman, geç kalacaksın.»

Kız omuz silkti.

«Haydi haydi nazlanma, şimdi omuz silker sonra da vıdılarsın, gittim de gelmedi, yoktu, bilmem ne, diye, iyisi mi git zamanında, bekletme.»

«Kusura bakmazsınız, değil mi?»

Sıdıka Hanım gülümsedi. Kız bir koşu kopardı buluşma yerine doğru. Yolun ortasında bir canına kalan Sıdıka Hanım özel, genel, belediyeye mahsus, üye olmayan giremez yazan kumlaların önünden geçti. Köşede faytonların durduğu yerde işportasını yerlere sermiş çingenelere sırıttı.

«Hanımcım bir mayo satalım sana.»

Sıdıka Hanım allı morlu mayoları gelişi güzel elledi:

«Bunlar memesizler için ayol,» dedi, «Şu bendeki memelere baksana.»

«He ya..» diye sırıttı satıcı kadın, «Maşallah gürbüz karısın.»

«Allaha şükür, öyleyim.» dedi Sıdıka Hanım. Güneşten ısınmış bir bahçe duvarının üstüne tünedi. Ayağındaki takunyaları, önce birini, sonra öbürünü tozdan kumluymuş gibi görünen yola attı, düşüşlerine bakıp Newton'ı andı. Sonra tabanlarını sıcak duvara bastı. Karnına gölge eden kocaman göğüslerine baktı, bir işe yarasanız bu denli büyümezdiniz, diye söylendi. Dumura uğrayan şey hantallaşıyor demek ki..

Ben de onun için mi böyle tombullaştım, diye düşündü. Sonra yüzünü güneşe çevirdi, geceliğinin eteğini yukarı çekti, havlu giysisinin altından bacaklarını güneşe açtı, göğsündeki bir iki düğmeyi çözdü, gerdanını güneşe verdi. Kirpiklerinin arasından güneşe, sonra dünyaya baktı. Biraz ilerde faytonların yanında atlarla oynaşan arabacılar şimdi de gözlerini kendisine dikmişlerdi, bir tanesi yaylana yaylana Sıdıka Hanım'ın yanına geliyordu, işte kadının çekiciliği diye buna derler, diye düşündü Sıdıka Hanım.

«Bir yere gidecekseniz götürelim, bayan..»

Sıdıka Hanım adamın gömleğinden taşan ter ve at kokusunu duydu:

«Bir yere gidemem,» dedi, «kendi kokum kendime yeter.»

Adam anlamadan güldü, yere tükürdü, biraz gerisinde kendisini ve Sıdıka Hanım'ı dikizleyen diğer iki arabacı arkadaşına sırıtık sırıtık baktı.

«Siz buralarda yenisiniz galiba.» dedi Sıdıka Hanım'a.

«Yeni yeni görünmeye başladım.»

«Daha önce hiç görmemiştik sizi de.. Buraya n'aapmaya geldiniz?

«Kızın biri boğulmaya gitti de, onu bekliyorum. Gelir, boğulur boğulmaz.»

Gözlerini kapattı, kirpiklerinin arasından arabacıyı süzdü, arabacı eliyle arkadaşlarını çağırıp, filim karı, gibilerden işaretler yapıyordu. Sıdıka Hanım çekim alanının genişlemesinden sıkıldı.

«Bu ne bu?» dedi duvarın üstünde duran toparlak nesneyi göstererek,

«Bunlar da bizim arkadaşlar» dedi arabacı, «bu durakta çalışırlar hepsi.. Bir emriniz olursa..»

«Olur.» dedi Sıdıka Hanım gözlerini o dikenli şeyden ayırmadan,

«Baksanıza nedir o duvarın üstündeki?»

«O mu? Atkestanesi.» dedi yeni gelenlerden biri.

«Atlara mı yedirirsiniz bu kestaneyi?»

Arabacılar gülüştüler.

«Yok be yenge,» dedi Sıdıka'nın çekimine ilk tutulan arabacı, «öyle demişler işte..»

«Ne işe yarar bu?»

«Basura iyi gelirmiş ya, bilmeyiz..»

«A.. iyi..» dedi Sıdıka Hanım, at kestanesini cebine attı.

«Basur mu var sende?» dedi utanmayı kaldırmak isteyen utangaç cılız bir ses.

Arabacılar fokurdadılar. Sıdıka Hanım senin sahibine diklenerek baktı:

«Kaç yaşındasın sen?»

Sesin sahibi —gençten bir çocuk, diğerleri gibi bağrı açık, ter kokulu— büzüldü. Diğerleri sarı-kara dişleriyle güldüler. İçlerinden en bilmişi oğlanı ittirdi:
«Sen onun böyle toy göründüğüne bakma, yenge,» dedi «Tüysüz de ondan, domuzun topudur o.»
Oğlan, «Get lan..» diye atıldı, arkadaşının kolunu koluna geçirdiği gibi arkaya doğru bükmeye başladı, arkadaşı da onun serbest kalan kolunu kıvırmaya kalkıştı, ikisi de biribirine dolanmış bir çift kolun ekseninde dönmeye başladılar. Sıdıka Hanım gömlekleri terden sırılsıklam, tenleri ıslak bu genç insanlara baktı, bunlar hiç işemez herhalde, diye düşündü. Kendi kendine güldü. Yanına ilk sokulan arabacı da karşısına geçip ensesindeki saçları karıştırdı, güldü.
«Kızınız denize gitti demek..» diye konuşmak için konuştu.
«Ummana» diye düzeltti Sıdıka Hanım.
«Sen gitmedin mi?»
«Baksana gemisi karaya oturmuş onun.» dedi arabacıların bilmişi, «geceliği ile kendini atıvermiş dışarı..» Arkadaşının kolunu saldı.
«Batmamışım ya sen ona bak.» dedi Sıdıka Hanım.
«Duba gibi..» dedi deminki ince ses.
Arabacılar makaraları koydular. Sıcak, ter, at, dişler, dişler, dişler.. Sıdıka Hanım bunaldı, kendini fırlattığı gibi attı duvardan aşağı. Arabacılar gülüşmeyi bırakıp yere kapaklanmış Sıdıka Hanım'ın başına toplaştılar. Sıdıka Hanım elleriyle demin ayağından attığı takunyaları yakalayıp doğruldu, «Dert değil» dedi takunyaları ayağına geçirirken, «Atladım da ondan düştüm. Yerçekiminin tek yanlı işi bu.» Sonra başıyle nazik bir selâm verip pazen geceliğini topuklarına değdire değdire ayrıldı arabacıların yanından.

Sıdıka Hanım at ve ter kokularından uzakta, sanki başka bir evrendeymiş gibi duran —çimleri daha yeni bir boy kesilmiş— bahçelerin ortasındaki tek katlı villâların önünden geçti. Birden duraladı. Önünde bir papağan duruyordu:
«Ay, ne güzel kuş bu!» dedi Sıdıka Hanım, «Papağan mı yoksa bu? Konuşur mu?» Bahçe kapısının önünde uzun saçlarını uzun uzun tarıyan kızla, kızın karşısında motosikletini okşayan delikanlı bu pazen gecelikli kadına baktılar.
«Papağanım güzel kuşum, ben sana vurulmuşum ...Adın ne senin bakayım nonoşum?» dedi Sıdıka Hanım. Papağan ağzını açtı, kapadı.
«Konuşmaz mı bu?» dedi Sıdıka Hanım.
«İngilizce konuşur o.» dedi uzun saçlı kız. Sıdıka Hanım hemen cebinden atkestanesini çıkardığı gibi papağanın gözüne tuttu:

«What is this? What is this?» demeye koyuldu. Papağan Sıdıka Hanım'a baktı.

«E.. Konuşmuyor.» dedi Sıdıka Hanım, «Hay körolası kestane, elime kıymık battı.. Uff.. fena acıyor. Cımbızın var mı cımbızın?»

«A.. Deli mi ne?» dedi kız çekilerek, delikanlı sertçe motorunu çalıştırıp hem kızı hem motoru bahçeden içeri itekledi. Bahçe kapısını Sıdıka Hanım'ın yüzüne kapattılar.

«Sersem Sıdıka sen de..» dedi Sıdıka Hanım kendine, «Arabacıları beğenmez misin? İşte böyle bok gibi kalırsın ortada.»

Yürüdü. Öğle sıcağı bastırıyordu iyiden iyiye. Gölgesi geniş, güzel bir ağaç buldu Sıdıka Hanım. Bu gölgede ne güzel uyunur, diye geçirdi gönlünden. Ama uyuyamazdı, kızı gözden kaçırırdı sonra. Sevişecek adam da yok bu gölgede, diye düşündü, bari çişimi yapayım.. Ağacın çevresini dolanmaya başladı. Kimseler yoktu. Sıdıka Hanım çömeldi; bir süre çömelik öyle bekledi. Çömelmekle bu iş olmuyormuş, deyip doğruldu. Sonra yün çoraplarını fırlatıverdi ayağından. Dantel şalını çıkarıp ağacın bir dalına astı. Yoldan geçebileceklerden görünmemek için bu dantel perdenin ardına gizlendi, ağacın arkası demiryolu idi, Sıdıka Hanım omuz silkti, kimse kalkıp da benim çıplak bedenim uğruna kendini trenden aşağı atmaz nasılsa, deyip, bir güzel soyundu. Geceliğini çıkarıp havlu giysisini geçirdi sırtına, şalı ile geceliğini bohçalayıp koltuğuna kıstırdı. Bakındı. Gelen giden yok. Yürüdü, ilerde bir gazeteci gördü. Gitti bir gazete, bir de resimli dergi aldı. Gazeteden başına küllâh, dergiden de yelpaze yaptı.

«Gelmedi mi beklediğin?» deminki arabacı çıkagelmişti.

«Gelir birazdan» dedi Sıdıka Hanım suratlı suratlı.

«Gelecek biri varsa tabii,» dedi arabacının bilmiş arkadaşı, tüysüz olanı:

«Bakırköy'e bir iki.. Bakırköy'e bir iki..» diye bağırdı. Sıdıka Hanım ses etmedi, gidip demin oturduğu duvara tünedi. Duvarın üstündeki atkestanelerine uzun uzun baktı. Telefon numaralarını yazdığı kâğıdı cebinden çıkarıp her bir numaradaki sayıların yerlerini değiştirerek türlü olasılıklarıyle okudu. Sıkıldı. İçi kıyıldı. Bayılacak gibi oldu. Yere atladı. Tam çekip gitmeye niyetleniyordu ki kızla oğlan elele göründüler. Sıdıka Hanım arabacıların yanına yürüyüp:

«Saat kaç?» diye sordu.

«Yarıma geliyor. Gelmez artık beklediğin, seni evine götürelim.» dediler.

«Olur..» dedi Sıdıka Hanım, sonra duraladı, «A.. Geliyor işte kızım.» dedi, arabacılar Sıdıka Hanım'ın gösterdiği yana baktılar.

«Enstitüyü bitiriyor bu yıl..» dedi Sıdıka Hanım çabuk çabuk, «Oğlan

da sözlüsü olur, elektrik mühendisi çıkacak seneye. Şu ilerde papağanlı villadakilerin akrabası. Belki siz de tanırsınız.. Hah, geldin mi, gel, yavrum, gel..»

«Çok beklettim mi? Sıdı..»

«Yok canım..» dedi Sıdıka Hanım, «Arkadaşın gelmiyor mu?»

«Yoo..» dedi kız şaşkın şaşkın.

Arabacılar bu deli dolu kadının —anlaşılan babasına çekmiş— alımlı kızına bakıp çekingen çekingen gülümsediler. Kız arabacıları süzdü: «Gidelim, lütfen.. dedi.

Sıdıka Hanım arabacılara göz kırptı:

«Haydi, eyvallah..» deyip küçük hanımefendinin yanı sıra salındı.

Bir süre konuşmadılar.

«Çok beklettim mi?» dedi kız neden sonra, Sıdıka Hanım bu nezaketi yeni aklına gelmiş kıza bakıp, «aldırma,» dedi, «ben boş zamanlarımı değerlendirmesini bilirim.»

«Geceliğinizi çıkarmışsınız» dedi kız, «Fakat dizlerinize ne oldu öyle?»

«Yok bir şey...» dedi Sıdıka Hanım, «Newton'ı sınayayım derken düştüm de..»

Kız pufkurdu: «Vah vah çok üzüldüm» dedi,

«Belli belli üzüldüğün.. Anlat bakalım, sen ne yaptın?»

«Oh..» dedi kız, yüzünü bir pembelik kapladı, «Galiba seviyor beni.. Öyle iyiydi ki bugün.»

«O senin kendi iyiliğin.» dedi Sıdıka Hanım.

«Teşekkür ederim.» dedi kız, «Haftaya annesi babası dönüyorlar yazlıktan, ama o gitmiyor, ben buradayım diye.. Düşünebiliyor musunuz, beni kıskanıyormuş.»

«Benden mi»?

«Yok canım.. Beni bırakıp gidemezmiş kente. Burada bir arkadaşlarının yanında kalacak bizim kamp bitene dek. Düşünebiliyor musunuz?»

«Desene,» dedi Sıdıka Hanım, «her sabah boğulman gerekecek.»

«Oh, canım Sıdıka Hanım Teyzeciğim..» dedi kız Sıdıka Hanım'ın ellerine sarılarak, «her sabah değilse bile hergün bir yolunu buluruz değil mi?»

«Bir şartla. Düğününe beni de çağıracaksın.»

«Hiç çağırmam mı..»

«Öyle deme, annen baban çağırmak istemez bizleri, onlar büyük adam. Ama sen, Sıdıka Teyzem gelecek, diyeceksin, tamam mı?»

«Tamam.»

«Ah.. Kimbilir ne sevinir sizin düğününüze çağrıldığımızı duyunca Galip. Silifke'nin Yoğurdunu oynarım düğününde senin.»
«Ah, hele o gün bir gelsin. Hâlâ inanamıyorum beni sevdiğine. Ama seviyor herhalde, değil mi? Baksanıza, benim için burada kalıyor, beni seviyor anlaşılan, ha, ne dersiniz?»
«Bugünlük sevmiştir.»
«Anlamadım.»
«Sevmenin de bir ömrü vardır.» diyor Sıdıka Hanım, kız duralıyor:
«Ne kadar karamsarsınız.. Eşiniz gelir mi bugün? Çalışmaktan.»
«Niye sordun?»
«Hiiç.. Hafta sonları durduğu yok da.»
«Ne yapayım yani?» diye tersledi Sıdıka Hanım, «herif beni senden kıskanmıyorsa, beni bırakıp da kente inip duruyorsa, aşk aşısı yapacak değilim a..»
«Öyleyse ileri geri konuşmayın.» dedi kız.
Susuştular.
«Bak sana resimli dergi aldım.» dedi Sıdıka Hanım, «anana gösterirsin.»
«Oh..» dedi kız, «ben unutmuştum onu. Çok teşekkür ederim.» Sonra usulca ekledi; «demin söylediklerim için bağışlayın beni..»
«Bak ne buldum!» dedi Sıdıka Hanım yepyeni bir sesle, «atkestanesi.»
«Atkestanesi mi? Hiç görmemiştim. Ne işe yararmış?»
«Bilmem..» dedi Sıdıka Hanım, «dikeni de avucuma battı.»
«A.. vah vah.. Atın onu öyleyse.. Ne diye yanınızda tutuyordunuz?»
«Çok bilinmeyenli denklemlere bayılırım.» dedi Sıdıka Hanım.
«Çok garip bir kadınsınız,» dedi kız, «ne zaman, ne düşüneceğinizi kestirmek zor. Eşiniz sizi çok seviyor olmalı.. Çok hoş bir kadınsınız gerçekte.»
Sıdıka Hanım'ın bakışları yumuşadı:
«Biliyor musun?» dedi, «benim belki çocuğum da olabilirmiş.»
«Efendim?»
«Doktor dedi, ama ben pek inanamadım, dün bütün gece diğer doktorların da telefon numaralarını çıkardım rehberden.»
«Yani çocuk doğurmayı mı düşünüyorsunuz?»
«Ne diye düşünmeyecek mişim? Sen beni üçotuzluk mu sandın?»
«Yok, hayır.. Özür dilerim. İnşallah olur çocuğunuz.. Çok güzel bir şey olur tabii.. Böyle sizin gibi kültürlü, zeki bir bayanın çocuğunun olması..»
Sıdıka Hanım daldı:

«Biliyor musun?» dedi neden sonra, «bir çocuğum olsaydı belki de ben böyle olmazdım. Yemişsiz bitkinin kokusu sert olur.»
Kız şaşaladı:
«Hiç çocuğunuz olmadı mı sizin?»
«Hiç.»
«Olsun..» dedi kız, «çocuksuz oldukları halde birbirlerine ne düşkün karı-kocalar var, hem sonra doğacak çocuk hayırlı mı olacak bakalım?.. Bir yararı olacak mı topluma?»
«Atkestanesi gibi.» dedi Sıdıka Hanım.
«Anlamadım.»
«Boş geç.. Bak anan denize gidiyor, koş bir görün istersen..»
«Anne..» diye seslendi kız.
Genel Müdürün eşi sabah mayosunun içinde bedenini kütürdeterek kızından yana döndü:
«Bu ne uzun dergi almakmış böyle?»
«Şey.. Sıdıka Hanım Teyzeyle biraz dolaştık da..»
Bayan, Sıdıka Hanım Teyze'nin suratına bile bakmadı:
«Git, giyin..» dedi kızına, «denizde bekliyoruz seni.»
Kız, Sıdıka Hanım'a baş baş yapıp toz oldu.

Sıdıka Hanım kamptan içeri girdi. Odalarının kapısı önünde kocasının çantasını gördü. Kocasını arandı. Orada, bir ağacın altında somurtmuş oturuyordu.
«Galip'ciğim, hayatım, sevgilim, geldin mi?» diyerek atıldı.
«Nerelerdeydin be kadın! Sabahtan beri seni aratıyoruz.» dedi Galip'ciği.
«A.. Galip'ciğim, geldin mi? İşte ben de..»
«Anahtar nerde?»
«Yok mu? Dur, bulurum şimdi. İyi misin hayatım?» Sıdıka Hanım elini cebine attı, cebinden at kestanesi çıktı, «A.. Sahi bu atlar içindi.»
«Anahtar» dedi kocası.
«Dur canım, arıyorum işte..» Sıdıka Hanım öbür cebinden de telefon numaralarını yazıp topladığı kâğıdı çıkardı.
«İçerde mi unuttun yoksa?»
«Yok, canım.. Galip! Sana sevinçli bir haberim var. Tut şu kâğıtları, tut..»
Elini daha derinlere daldırdı Sıdıka Hanım, «Doktor dedi ki benim çocuğum olabilirmiş...»
«Buldun mu anahtarı?» dedi Galip soğuk soğuk.
«A.. delikmiş..» dedi Sıdıka Hanım cebini ters çevirip cep ağzından dışarı devşirerek, «ne bileyim ben.»

«Yarabbi sen ne bilirsin!» dedi adam, «yok mu şimdi anahtar, ha, yok mu?»

«Yok.»

«Bunca saat bekle, geçsin karşına, yok, desin. Yoldan gelmişim, yorgunum, bir elimi yüzümü yıkayamamışım, yok, diyor..»

«Ne yapalım yani?» Sıdıka Hanım sesini yükseltti. İlerdeki şezlonglara kampın yüksek sakinleri yerleşmeye başlamıştı, «senin o genel müdür beyefendine yaranalım diye o azgın kızını gezdirdim!»

«Suss..» dedi adam.

«Beynim pişti karı sevdiğiyle oynaşacak diye.»

«Sus be kadın, sus..»

«A..» diye sürdürdü bağırmasını Sıdıka Hanım, «ne zoruma canım, elalemin karılarına kodoşluk edeyim.. Beyim hafta sonları rahat rahat metresiyle sürtsün diye mi?»

Adam Sıdıka Hanım'ı bileğinden yakalayıp tırnaklarını kadının etine batırdı,

«Sus, diyorum,» dedi, «sus.»

İkisi de birbirlerine bakıyorlar şimdi. Adamın sapsarı kesilmiş yüzünde tek bir damar atıyor. Sıdıka Hanım'ın gözlerine karanlık bir bakış oturmuş.

«Sen beni mahvetmek için mi yaratıldın be kadın?!» diyor adam ölü bir sesle.

Sıdıka Hanım'ın gözlerindeki karanlık bakış alevleniyor birden, «boşa beni Galip!» diyor, «boşa beni!»

Adam bileğini bırakıyor Sıdıka Hanım'ın. Sapsarı kesilmiş yüzüyle, «gidip anahtar bulayım,» diyor, içeri giriyor.

Sıdıka Hanım şezlonglara dizilmiş büyük başlar önünden atkestanesine küçük tekmeler indirerek, kesik kesik gülerek geçiyor. Sofraları kuran Niyazi'ye, «çorba var mı, çorba?» diye laf atıyor. Niyazi gülüyor. Ötede çim biçen bahçıvanın yanına sokulunca kesiyor gülmesini, gözlerini biçilen çimlere, çimlerin arasında boy vermiş çiçeklere dikiyor:

«Öldürüyorsun çiçekleri.» diyor bahçıvana.

«Yenge bunları kesmesen başa çıkar mı.. Uzar giderler. Kesilsin ki yeniden boy versinler.. Her şeyin bir yola gelimi var.»

«Her şeyin bir yola gelimi var.» diye yineliyor Sıdıka Hanım, «çiçekler bir daha açar mı kesilince.»

«Bu çiçekler allahlık, yenge.. Nerede ne zaman açacakları bilinmez. Gelecek yaza bakarsın gene çıkmışlar.»

«Yok edilen bir şeyin yola gelimi yok.» diyor Sıdıka Hanım,

Bahçıvan Sıdıka Hanım'ın yüzüne bakıyor. Karanlık oturmuş gözlerine.

«Yenge üzme canını be! Bunlar gene büyür. Bak şimdi hepisi bir boy olsun ne güzel olacak bahçe..»

«Olur oğlum, olur tabii..» diyor Sıdıka Hanım, geriye, şezlonglara bir boy dizilmiş, dikilmiş başlara bakıyor, odanın kapısını açmaya çabalıyan kocasını görüyor. «Ha ha hay..» diye gürültülü bir kahkaha koparıyor, «tabanlarım yandı be sıcaktan. Getir bakayım şu hortumu buraya. Getir, ha şöyle, aç aç..»

Takunyaları atıveriyor ayağından, «tut bakayım hortumu tabanlarıma tut.. Ohh.. Az daha yukarı, az daha..» Bahçıvan hortumu Sıdıka Hanım'ın ayaklarında dolaştırıyor. Sular tabanından, baldırından akıp döküldükçe Sıdıka Hanım başını arkaya atıp kahkahalar savuruyor, şezlongtaki kafaların dikildiğini, Galip'in içeri girip kapıyı örttüğünü görüyor. Serinlik tabanlarında buzlaşıp baldırına, baldırından kasığına saplandıkça bacağını karnına çekiyor, kıvrana kıvrana gülüyor.

dörtlükler

turgay gönenç

Öylesine bir sevdayla dolu ki yüreğim
Can evim bir tomurcuk, çatladı çatlayacak
Sen ey vazgeçilmez yüzü inancın geleceğin
Seninle şenlenecek dünyamız, seninle ışıyacak

Bir fresk işlenmiş gibi durur yüreğimde
Boynuyla uzanan yüzüm, bir bekleyiş içinde
Tepeden tırnağa göz kulak kesilmiş tenim
Kulağı sesine dönük, gözleri renklerine

Ve şimdi salt hüzün kol gezinse de yüzümde
Sevincin tohumları yeşeriyor bir yandan
O sonsuz geceleğe yol alıyor elele
Gücümün kaynağı inanç, hızımın kaynağı öfke.

Acımayı işleyen acıyı hiç duymadan
İnce bir tezhip gibi nakışlayan tenine
Bak nasıl da soluyor yüzünde hiç durmadan
Soylu bir ölüm kalıp tüketiyor seni de

Balthazar'ın olağandışı ikindisi

•

gabriel garcia marquez'den çeviren: bertan onaran

Kafes bitmişti. Balthazar, alışkanlığın itici gücüyle götürüp pencere saçağına astı onu, öğle yemeğini bitirdiğinde, bütün mahallede bunun dünyanın en güzel kafesi olduğu söylenmekteydi. Kafesi görmeye o kadar çok kişi geldi ki, evin önünde büyük bir kalabalık birikti, Balthazar da kafesi saçaktan indirip marangozhaneyi kapatmak zorunda kaldı.

«*Traş olmalısın,* dedi karısı Ursula, *gören serseri sanacak.*

— *Yemekten sonra tıraş olmak kötüdür»,* dedi Balthazar.

Sakalı iki haftalıktı, saçlarıysa bir katır yelesi gibi kısa ve sert, yüzünde de hep ürkmüş bir çocuk havası. Ama yanıltıcı bir izlenimdi bu. Geçen şubatta otuzuna basmıştı, dört yıldır, kâğıtsız ve çocuksuz, Ursula'yla yaşıyordu; yaşam karşısına sakınımlı olmak için bir sürü neden çıkarmıştı, ama ürkmesi için hiç bir neden yoktu. Yeryüzündeki birkaç kişinin gözünde, demin bitirdiği kafesin dünyanın en güzel kafesi olduğunun farkında bile değildi. Çocukluğundan beri kafes yapmaya alışkın olduğu için, bu seferki işi öncekilerden şöyle kıl payı zor geçmişti.

«*Öyleyse, dinlen azıcık,* dedi kadın. *Bu sakalla hiç bir yere gidemezsin.»*

Dinlenirken, birkaç kez, kafesi komşulara göstermek üzere hamağından inmek zorunda kaldı. Ursula, o ana dek hiç dikkat etmemişti kafese. Kocası kafes uğruna marangozluğu savsakladığı için kızgındı; iki haftadır pek kötü uyumuş, uykusunda sıçramış, sa-

yıklamış, tıraş olmayı aklının köşesinden bile geçirmemişti. Kafesin güzelliği karşısında, Ursula'nın kızgınlığı geçti. Balthazar ikindi uykusundan uyandığında, baktı ki Ursula pantalonuyla gömleğini ütülemiş, hamağın yanındaki bir iskemleye koymuş, kafesi de yemek masasının üstüne oturtmuş. Kendisi de karşısına geçmiş, sessizce seyrediyor.

«*Kaç para isteyeceksin buna,* diye sordu.

— *Bilmem,* diye karşılık verdi Balthazar. *Otuz peso isterim, yirmi verirler belki.*

— *Elli peso iste,* diye yüreklendirdi Ursula. *On beş gündür kaç gece uykusuz kaldın. Ayrıca kocaman. Sanırım, bugüne dek gördüğüm en büyük kafes bu.*»

Balthazar tıraş olmaya başladı.

«*Elli peso verirler mi dersin?*

— *Chepe Montiel için hiçtir elli peso, üstelik kafes de değer,* dedi Ursula. *Hattâ altmış peso istemelisin.*»

Ev bunaltıcı bir loşluk içindeydi. Nisan'ın ilk haftasıydı, cırcır böceklerinden ötürü, sıcak daha bir dayanılmaz geliyordu insana. Balthazar, giyinmesini bitirince, evi serinletmek üzere bahçe kapısını açtı, hemen bir küme çocuk doldu içeri.

Haber dört bir yana yayılmıştı. Yaşlı hekim Octavio Giraldo, yaşamı seven, ama uğraşından yorgun düşmüş bir doktordu, yatalak karısıyla yemek yerken Balthazar'ın kafesini düşünüyordu. Sıcak günlerde masanın konduğu arka taraçada bir sürü saksı ve içleri kanarya dolu iki kafes vardı. Karısı kanryalara bayılıyor, onları yemek isteyen kedilerdense nefret ediyordu. Doktor Giraldo, o gün öğleden sonra, karısını düşünerek, bir hastadan dönüşte, kafesi incelemek üzere Balthazar'a uğradı.

Yemek odasında büyük bir kalabalık vardı. Masa üstünde sergilenen, üç katlı, dar geçitli, yem yemek ve uyumak için ayrı bölmeleri, oyun için de trapezleri bulunan, demirden yapılmış bu kocaman kubbe kafes büyük bir buz fabrikasının ufaltılmış örneğini andırıyordu. Hekim, elini sürmeden, uzun uzun inceledi onu: kafes, hakkında söylenenlerden üstündü, karısı için düşlediğinden de kat kat güzeldi.

«*Bir düşgücü harikası bu*», dedi.

Kalabalıkta Balthazar'ı buldu, sevecen bakışlarla gözünün içine bakarak: «*Harika bir mimar olurmuşsun,*» dedi.

Balthazar kızardı.

«*Sağolun*», dedi.

— *Yoo, doğru söylüyorum,* dedi hekim. Yaşdönümüne gelmiş güzel bir kadının kaygan ve yumuşak yuvarlaklığı vardı üstünde, elleri de ince mi ince. Sesi, latince konuşan bir papazınkini andırıyordu. *İçine kuş koymak bile gereksiz,* dedi kafesi eline alıp satacakmış gibi herkese göstererek. *Götürüp ağaca assanız, kendi başına ötmeye başlar.*» Kafesi masaya bıraktı, bir an düşündü, kafesi süzdü, sonra:

«*Peki, götürüyorum onu!*» dedi.

— *Satıldı,* dedi Ursula.

— *Chepe Montiel'in oğluna yaptım onu,* dedi Balthazar. *Özel olarak ısmarladı.*

Hekim hemen saygınlığını takınıp diklendi.

— *Örnek verdi mi?*

— *Hayır,* dedi Balthazar. *Yalnız, bunun kadar büyük bir çift tupial kuşunu koyacağı bir kafes istedi.*»

Hekim kafese baktı.

«*Bu tupial kafesi değil ki.*

— *Aman Doktor, tam tupial kafesi bu,* dedi Balthazar çocukların kuşattığı masaya yaklaşarak. *Ölçüler kılı kılına hesaplanmıştır,* diye ekledi parmağıyla çeşitli bölmeleri göstererek. Sonra kafese bir fiske vurdu, kafes tın tın öttü.

«*Bugün bulunabilecek en sağlam telden yapılmıştır, her eklem hem içerden, hem dışardan kaynaklanmıştır,* dedi.

— *Papağan bile konabilir içine,* demek yürekliliğini gösterdi çocuklardan biri.

— *Doğru,* dedi Balthazar.

Hekim başını salladı.

«Tamam, ama örnek vermemiş sana, dedi. *Kesin bir kafes ısmarlamamış, bir çift tupiali koyacağı bir kafes istemiş yalnız. Öyle değil mi?*

— *Evet, öyle,* dedi Balthazar.

— *Öyleyse, hiç sorun kalmıyor,* dedi hekim. *Tupial konacak büyük kafes başka, bu başka. Sana ısmarlananın bu olduğunu gösteren bir kanıt yok elimizde.*

— *Bunu ısmarladılar bana,* dedi onuruna dokunulan Balthazar. *Ismarladıkları için yaptım.»*

Hekim sabırsızlığını belli eden bir el hareketi yaptı.

«Başka bir tane yaparsın, dedi Ursular kocasına bakarak. Sonra hekime dönüp: *Tasalanmayın siz,* diye ekledi.

— *Öğleden sonra karıma götürmeye söz verdim onu,* dedi hekim.

— *Çok üzgünüm, Doktor,* dedi Balthazar, *ama satılmış bir şey bir daha satılmaz.»*

Hekim omuz silkti. Ensesini mendille kurularken, sessizce kafese baktı, gözleri, uzaklaşan bir geminin ardından bakarcasına, belirsiz bir noktaya dikili.

«Ne verdiler bunun için sana?»

Balthazar karşılık verecek yerde bakışlarıyla Ursula'yı aradı.

«Altmış peso», dedi Ursula.

Hekim kafese hayran olmaya devam etti.

«Müthiş güzel, diye iç çekti, *akılalmaz derecede güzel.»* Sonra kapıya yollandı, gülümseyerek, eliyle hızlı hızlı yelledi kendini.

«Montiel varlıklıdır», dedi, sonra bu olayın anısı tümden silindi belleğinden.

Gerçekte, Jose Montiel göründüğü kadar varlıklı değildi, ama öyle olabilmek için elinden geleni yapabileceğini göstermişti. Birkaç kapı ötede, koşum tamıklarıyla dolu bir evde, kafesle ilgili gürültülerden uzak yaşamaktaydı. Karısı —aklı fikri ölümdeydi— yemekten sonra kapıyı pencereyi örttü, Jose Montiel kestirirken, tam iki saat, odanın loşluğunda gözleri açık yattı. Yeni çığlıkların uğultusu onu işte bu halde yakaladı. Kalkıp giriş kapısını açtı, evlerinin önünde bir kalabalığın toplandığını gördü, yeni tıraş olmuş, beyazlar giymiş, yüzünde varlıklıların evlerine gittikleri zaman yoksulların takındıkları o yarı çocuksu, yarı saygın anlatımla Balthazar da kalabalığın ortasındaydı.

«*Bu ne harika şey!* diye bağırdı Jose Montiel'in karısı, sevinçle Balthazar'ı içeri alırken. *Ömrümde böyle şey görmedim.*» Kapı önünde itişip kakışan kalabalığın verdiği şaşkınlıkla ekledi: «*İçeri getirin şunu, yoksa ortalık horoz döğüşü alanına dönecek.*»

Balthazar Jose Montiel'in yabancısı değildi. İyi iş çıkardığı ve tam saatında geldiği için, sık sık ufak tefek marangozluk işlerine çağrılmıştı. Ama hiç bir zaman rahat hissetmezdi kendini varlıklıların evinde. İkide bir onları, çirkin ve evde oturmaya bayılan karılarını, olağandışı kesip-biçme işlemlerini düşünür, hep acırdı onlara. Evlerine girdiği zaman, ayağını sürümeden yürüyemezdi.

«*Pepe evde mi?*» diye sordu.

Kafesi yemek masasının üstüne bırakmıştı.

«*Okulda,* dedi kadın. *Ama az sonra döner.*» Sonra ekledi: «*Montiel* yıkanıyor.»

Doğrusunu isterseniz, Montiel yıkanacak vakit bulamamıştı. Olup biteni görmeye gelmek üzere, kâfurlu alkolle siliniyordu. Uyurken bile evin içindeki tıkırtıları duyabilmek için Tanrı'nın sıcağında vantilatörsüz uyuyacak kadar işkilli bir adamdı.

«*Adelaide,* diye bağırdı içerden, *ne var, n'oluyor?*

— *Gel şu harika şeye bak!*» diye seslendi karısı.

İriyarı, kıllı bir adam olan Jose Montiel, boynunda havlu, yatak odasının penceresinden sarktı.

«Nedir o?

—*Pepe'nin kafesi*», dedi Balthazar.

Kadın, alık alık adamın yüzüne baktı.

«Kimin dedin?

— *Pepe'nin,* diye yineledi Balthazar. Sonra Jose Montiel'e dönerek: *Pepe ısmarladı bunu.*»

O anda belirli bir şey olmadı, ama Balthazar yıkanırken kapıyı açıp üstüne gelmişler duygusuna kapıldı. Jose Montiel donla odadan çıktı.

«*Pepe!* diye bağırdı.

— *Daha gelmedi*», diye seslendi hiç kıpırdamayan karısı.

Derken, Pepe kapıda gözüktü. On on iki yaşlarındaydı, anasının dokunaklı dinginliği vardı yüzünde.

«Gel buraya! dedi Jose Montiel. *Sen mi ısmarladın bunu?»*

Çocuk başını önüne eğdi. Babası, saçlarına yapışıp gözünün içine bakmaya zorladı onu.

«Karşılık ver.»

Çocuk, hiç bir şey demeden dudağını ısırdı.

«Montiel», diye fısıldadı karısı.

Jose Montiel çocuğu bıraktı, öfkeyle Balthazar'a döndü.

«Özür dilerim, Balthazar, böyle bir siparişi yapmazdan önce bana danışmalıydın. Çoluk çocukla iş yapmak ancak senin beyninden çıkar.»

Konuştukça yüzü dinginleşiyordu. Dönüp bakmadan kafese yapıştı, Balthazar'a uzattı.

«Hemen al götür bunu, istediğine sat, dedi. *Rica ederim, sakın bana karşı çıkmaya kalkma.»*

Hafifçe sırtına vurdu, yukarki sözün anlamını açıkladı: *«Hekim sinirlenmemi yasakladı da.»*

Çocuk, Balthazar elinde kafes, kararsızlık içinde kendisine bakana dek gözünü kırpmadan, kıpırdamadan durdu. Balthazar bakınca, Pepe kendini yere attı, köpek hırıltısını andıran sesler çıkararak ağlamaya başladı. Jose Montiel kılını kıpırdatmadan çocuğun ağlayıp sızlanışını izliyor, anasıysa yatıştırmaya çalışıyordu.

«Sakın yerden kaldırma, dedi Montiel, *bırak kafasını taşa çalsın; sonra yarasına tuzla limon eker, dilediği gibi kudurmasına izin verirsin.»*

Çocuk gözyaşı dökmeden ağlıyor, anası da onu bileğinden tutuyordu.

«Bırak şunu dedim sana», diye üsteledi Jose Montiel.

Balthazar, bulaşıcı hastalığa tutulmuş bir hayvanın can çekişmesini izler gibi seyrediyordu çocuğu. Şu anda, evde, Ursula soğanları tekerlek tekerlek keserken eski bir halk şarkısı söylüyordu.

«Pepe», dedi Balthazar.

Gülümseyerek çocuğun yanına gitti, kafesi uzattı. Pepe bir anda yerden fırladı, hemen hemen kendi boyuna erişen kafese sarıldı, ne diyeceğini bilemeden kafesçiklerin arasından Balthazar'a baktı. Tek bir yaş akmamıştı gözünden.

«Balthazar, dedi Montiel usulca, *kafesi al götür demiştim sana.*

— *Ver onu geriye,* diye buyurdu kadın çocuğa.

— *Sende kalsın,* dedi Balthazar. Sonra babaya döndü: *Aslına bakarsan, onun için yaptım bu kafesi.»*

Jose Montiel aralığa dek onunla birlikte yürüdü.

«Budalalık etme Balthazar, dedi yolunu keserek. *Al kafesini evine götür, bir daha da böyle sersemlik etme. Metelik vermem sana.*

— *Zararı yok,* dedi Balthazar. *Pepe'ye armağan etmek için yaptım onu. Para kazanmak niyetinde değildim.»*

Balthazar kapıyı örten meraklı kalabalığı arasından kendine bir yol açarken, Jose Montiel giriş aralığının ortalık yerinde uluyordu.

«Budala! diye bağırıyordu. *Al götür şu meretini. Böyle giderse, yarın donsuzun biri gelip evimde buyruklar verecek be! Hay Allah kahretsin!»*

Kahve-bilardo salonunda Balthazar yaşa varol sesleriyle karşılandı. O ana dek yalnız çok güzel, şimdiye kadarkilerden daha güzel bir kafes yaptığını, ağlamayı kessin diye bunu Jose Montiel'in oğluna armağan etmek zorunda kaldığını, bütün bu olup bitenlerde olağandışı bir şey bulunmadığını düşünmüştü. Ama yavaş yavaş olayların bir sürü insan için önem taşıdığını farketti, içinde bir şeylerin kıpırdadığını hissetti.

«Elli peso verdiler demek kafesine?

— *Altmış,* dedi Balthazar.

— *Bugüne mim koymalı,* dedi biri. *Chepe Montiel'den bu kadar para koparan tek insan sensin. Hadi bakalım, ıslatalım şunu!»*

Kahvedekiler ona bira ısmarladılar, o da hepsine birer bira söyledi. Ömründe ilk kez içtiğinden, gün batarken iyice kafayı bulmuş durumdaydı, tanesi 60 pesodan bin kafes yapmaktan, bir milyon kafes yapıp 60 milyon kazanmaktan dem vuruyordu.

«Ölmeden varlıklılara satmak üzere bir sürü şey yapmalı, diyordu esrik esrik. *Hepsi hasta, yakında nalları dikecekler çünkü. Görüyor musunuz ne kadar alçaklar? Kızıp köpürmeye bile hakları yok.»*

Otomatik plak dolabı tam iki saat durmadan çaldı. Kahvedeki herkes Balthazar'ın onuruna, talihine, servtine, varlıklıların ölümüne kadeh kaldırdı, ama yemek vakti onu tek başına bırakıp gittiler.

Ursula, saat sekize dek, üstüne halka halka soğanlar oturtulmuş ızgara etle onu beklemişti.

Biri gelip kocasının kahvede olduğunu, çılgınca gülüp oynadığını, herkese bira ısmarladığını haber verdi. Kadın buna inanmadı, çünkü Balthazar hiç kafa çekmemişti. Gece yarısına doğru yatağa girdiğinde, Balthazar, balaban kuşlarının dolaştığı bir açıkhava dans pistinin yanıbaşındaki dörder iskemleli masalarla dolu, apaydınlık salondaydı. Yüzü gözü kırmızı dudak boyasına batmıştı, adım atacak hali kalmadığından, iki yanına birer kadın alıp oracıkta yatmayı düşünüyordu. Öyle çok para harcamıştı ki, ertesi gün ödemek üzere, saatını rehin bırakmıştı. Biraz sonra, sokakta yere yıkıldı, pabuçlarının çıkarıldığını farketti, ama ömrünün en mutlu düşünü bozmak istemedi. Sabah beşte kiliseye yakarmaya giden kadınlar, öldü sanıp başlarını öteye çevirdiler, ona bakma yürekliliğini gösteremediler.

bir sabah sözcüklerle karşılaşırsa ozan

●

niyazi özsan

I

Daha doğmamış günün erişilmez yorumu
titreşiyor çiğle parlayan yapraklarda
muştuluyor gizlemini dalgın ışığın

kırık hecelerle doluyor sabahın ufku
yanık manolya

uzun dertleşmelerde
açılan kapılarda
sarsak bir kolun gidip geldiği bir düzlemde
boşuna beklerse kişi güveneceği ışığı
yine de anlar beklemenin bir zamanı olduğunu

çimenlerin üstünde
kokluyorum taze toprağı - ince
yağmur kokusunu
                    yaratılışın görkemli biçimlerini

koca çınar ağacını
yangınlarla biriken külü

tepeyi çıkarken sabırla
(bilmeden sabrın taşkınlığını)
arkamdan bağıran olmıyacak hiç
yoksul ölülerimizin üstünden
geçerek yürüyeceğiz

belli ki yolumuz
bir kaynağın izlerine varıyor
çalılar arasında kaçışan tavşanları
sürerken göz
bir tavşanı kaçan olmaktan kurtarmayacak
gün doğacak birazdan
heceler bir bir yerlerini bulacak
güneşi görüyorum çünkü
yaprakla göz arasında
insanla yürek arasında

gecekuşları yuvalarına dönmüş
yanıyor toprağın derisi
kurumuş böceklerle-köklerle
bir yıllık kemik tozları içinde
ateşini tutuşturduk cennetin
iğne deliğinden baksa da göz
varamayacak Nuh'un suyuna

II

ozanla beyaz kâğıt
bir de kalem
her biri oraya buraya dağılmış sözcükler
coşkusu sürecek sabaha kadar
ozan odada olmasa da
ışık yanacak odada
aynanın içinden geçecek ozan
belki de perdenin kıvrımından bakacak
eski gezegene
uykusuz boş arsaya
                    uçuşan
gazete kâğıtlarına...
kavrayacak bir an sözcüklerin anlamını
tozu taşıyacak rüzgâr eski yerine
sırı dökülecek
ıssız kalacak ayna

III

ozanım yaralı mı ne?
sesi soluğu duyulmaz olmuş
niçin suskun böyle güzellikler karşısında

gün tam doğduğunda
ışığı anlatmak için
sözcükler yetmeyecek

yalnızca manolyanın
yanık kokusu
                    dolacak odaya...

bir ayın getirdikleri

•

tuncer uçarol

ÜZÜNTÜLÜ ÖLÜM ŞİİRİ

Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın «Isımın Evrene Sorduğu» adlı şiirini *Varlık* dergisinde (Mart 1976/822) okuyunca, birden üzüntü sarıyor insanı. Altmış iki yaşında Dağlarca (1914)... Elimdeki Sözlük'te (1972) otuz altı kitabını saydım... Şöyle diyor o son şiirinde:

Elli yapıt daha bırakabilirim yeryüzü üzerine
Koydurur musun

......

Yılları sayabilirim yüze dek Tanrım
Saydırır mısın?

Sabahattin Eyuboğlu'nun (1908-1973), Bedri R. Eyuboğlu'nun (1913-1975) ölümünden sonra dergilerde acılı yazılar çoğaldı... Aziz Nesin'in (1915) *ölüm*'e yazdığı 9.6.1974 günlü mektup (Varlık: Eylül 1975/816), Aziz Nesin'i sevenlerin de üzüldüğü bir yazıydı. A. Nesin, sonra Bedri Rahmi'ye gönderdiği bir başka mektupla da o yazıyı tamamladı (M. Sanat: 2.1.1976/165)...

Dağlarca; bu üzünç çizgisini, «Isımın Evrene Sorduğu» ile kendi üzerinde sürdürüyor... A. Nesin'in Varlık'taki yazısıyla büyük yakınlığı var. Sanki, o yazıyı kendine göre şiirleştirmiş. Nesin, ölümü artık beklediğini söylediği şu satırları içtenlikle yazmıştı: «...Bütün yaşamımda çağdaşlarımdan hiçbirini kıskanmadığımı bilirsin; iyiyürekliliğimden değil, hiç birini kıskanmadığımı bilirsin; iyiyürekliliğimden değil, hiç birini kendimden büyük görmediğimden. (...) Bu sonsuz güzellkler açan güzelmi dünyaya, ben de gücümce güzellikler katmaya çalıştım.»...

Dağlarca da, bu satırları, öteki yüzünden büyük alçakgönüllülükle dizelemiş:

Ozanların bilginlerin giysilerini seviyorum çok
Biraz giydirir misin?

ANI YAZMIYORUM

Kayserili iyi dergi *Ozanca*'da (Şubat 1976/2), *Subutay Hikmet* anılarını yazmaya başlamış. «Ben de Yaşadım» diye başlayarak.

Anılar, günlükler yazılmalı... Küçük/büyük, ünlü/ünsüz herkes yazmalı hem de. Söyleyecek önemli sözü, önerileri, açıklamaları olanlar yazmalı kuşkusuz. Eh! Güzel ya da ilginç sözler edecekler de girebilmeli sıraya.

Bu işe, Subutay Hikmet, önce yaşamak ve ölmek üzerine düşünerek girişmiş. Ölmek konusunda; «...içtenlikle söylüyorum, o kadar büyütecek gibi değil. Çünkü... Asıl korkunç olanı hiç doğmamak.. Hiç yaşamamak..» diyerek, rahat söyleyişli denemenin soluğunu da gezindirmiş yazısında. Bu satırlardaki ilginç —yararlı— bakış açısını da, yumuşak ten gibi önümüze bırakıyor. Güzel.

Yanlış olanı ise; aynı yazıda anılarına başlaması, bunların ise okuyucuya bir şey getirmemesi! Birey için acı gelecek ama; okuyucuya ne, bilmem kimin kaç yılında, hangi evde doğduğu, anılarının (o birey tarihinin) başlangıç yılları...

Çoğu kez; çok önemli ya da ünlü kişilerin bile bu çizgideki anıları, öyle sanıldığınca önemli değil! Yazılmamalı da. Dedikoduluk konular onlar. Önemli olan, toplum açısından çok önemli bir iş yapmışsa ya da önemli bir yapıt ortaya koymuşsa ya da öylelerini çok yakından tanıyorsa, onlar üstüne yazılan anılar... Ya da yazan öyle bir kişi değildir de; derin ve bilinçli geçmişinde yaşamın, edebiyatın, şuyun buyun o güne değin yakalanmamış yararlı/güzel/ilginç parçalarını anlatıyordur, o anılar yararlı topluma. Anlatılsın. Dinleyelim.

S. Hikmet, belki de, bundan sonraya düşen anılarında dolu olacak... Bir anı kitabı için, o girişli gerekli de olabilir. Ancak, dergide yazılmışsa, hayır!

KİTAP KAPAKLARI VE EDEBİYAT

Edebiyat alanında tartışılmamış konulardan biri «kitap adları» ise, biri de «kitap kapakları»dır.

Kitapların içinde yazılanlar önemsenir de, onları öne süren adı, ön ve arka kapakları, iç düzeni boynu bükük bırakılır! En azından, bir yönüyle «mal» olan kitapların sürümü açısından yanlış bu.

Sonunda, yalnız ön kapaklara da olsa eğilen, iki yazı gördüm. İkisini de *Politika* gazetesinin sanat sayfasında *Selim İleri* yazmış. İleri'nin, bu konuyu, yazısında yazdıklarından çok daha fazla düşündüğünü düşünürüm. Çünkü, on dokuz yaşındayken yayımladığı, ilk öykü kitabı «Cumartesi Yalnızlığı»nın (1968) adı ilgi çekici olduğu gibi, kapakları da güzeldi. O kitabın satabilmesinde, sanırım bunların da payı olmuştur.

İleri'nin, Politika'daki (14.2.1976) *Kapakçı Cemal Nadir* adlı yazısında ise, bu doğrultuda aradığım açıklamaları (katkıyı) bulamadım. *Kapaklar 3* adlı yazısı ise (21.2.1976), bir kapak gezintisi de olsa, görebildiğim ilk yazı olduğu için yararlı.

O yazısında İleri; bir cümleyle, *Münif Fehim* ile *Cemal Nadir*'in kendi alanlarında (kitap kapaklarında) görkemli düzeye ulaştıklarını söylüyor. *Millî Eğitim Bakanlığı Klasikleri'nin kapaklarını* ise «kilise kapılarındaki cenaze ilânları»na benzetiyor ki, doğru da! Kitap kapakları sadece örtü olamaz. Kitap adları, şiir ve öykü başlıkları da, nasıl kulaklarından tutulacak salt birer maşa değillerse, onlar gibi....

Uygulamada; gülünçtür, edebiyat ustalarımız bile, bırakın resim bilgisi isteyen kapak işini düşünmeyi, kitaplarının adlarını bile çoğu kez yayıncılarına bırakıyorlar, gönül rahatlığıyle!.. Bunu böyle söylüyorum; nedeni de, yeni okuduğum *Dost Mektuplar* (1972) adlı kitapta sevgili *Ataç*'ımız bile, üç kez yapmış böyle savsaklamaları! Üçüncüsünde de; yeni kitabına beş ad önermiş de, ayrıca şöyle demiş yayımcısı Yaşar Nabi'ye (1953'te): «Geçen sefer de böyle olmuştu, ben birkaç ad yazdım, siz içinden birini beğendinizdi. Ama bu sefer siz bunlardan daha iyi bir ad bulabilirsiniz.»!...

Kitap kapaklarına, böylece daha saygısızdır edebiyatçı.

Hadi! Diyelim ki, kendi alanı dışına çıktığı için, ilgisiz/bilgisizdir bu konuda!..

Selim İleri, eski *Yeditepe* yayınlarının güzel, özgün, canlı kapaklarını sevmiş. *Varlık*'ınkilere ise şunu bastırıvermiş: «Yeditepe' nin kapaklarını sanki hiç görmemiş. Cenaze ilânlarına renk atıp kitapları kapaklıyor»...

En doğrusu; bir boş zamanını bulup kitap kapakları üstüne ilk konuşmayı yapmalı, bir gün Sait Maden'le.

BEHÇET NECATİGİL

•

SEVGİLERDE

•

Ozanın
Bütün Şiirlerinden
Seçmeler

•

40 lira

HÜRRİYET YAYINLARI